

Lempäälän kunnan laaja hyvinvointikertomus 2021–2024

KUNNANVALTUUSTO 28.5.2025

KUNNANHALLITUS 19.5.2025

YHTEISÖLAUTAKUNTA 15.5.2025

Sisällys

Johdanto	3
1 Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistäminen	6
1.1. Hyvinvoinnin ja osallisuuden käsitteet.....	6
1.2. Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistäminen kunnan tehtävänä	7
1.3. Hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteet ja ohjaavat asiakirjat Lempäälässä	8
1.4. Alueellinen yhdyspintatyö hyvinvoinnin edistämisessä.....	11
1.5. Hyvinvoinnin edistämisen raportointi ja tietopohja	12
2 Lempääläisten hyvinvoinnin tila 2021–2024	14
2.1. Globaalit ja yhteiskunnalliset hyvinvointiin vaikuttaneet ilmiöt 2021–2024.....	14
2.2. Sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys	16
2.3. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointi.....	21
2.4. Työikäisten hyvinvointi	29
2.5. Ikääntyneiden hyvinvointi.....	35
3 Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen toimenpiteiden arviointi 2021–2024.....	42
3.1. Hyvinvoinnin edistämisen toimien tilanne Lempäälässä hyte-kertoimen indikaattoreilla tarkasteltuna.....	43
3.2. Hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen yhteistyö ja koordinointi 2021–2024.....	47
3.3. Kestävä elämäntapa	51
3.4. Kulttuuri ja osallisuus	62
3.5. Liikkumisen aktivointi	70
3.6. Mielenterveys ja päihteettömyys	73
4 Johtopäätökset Lempäälän kunnan vahvuuksista ja kehittämiskohteista	76
5 Hyvinvointikertomuksen valmisteluprosessi ja päätöksenteko	77
Lähteet.....	79

Johdanto

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön tavoitteena on vaikuttaa kuntalaisten elämän sujuvuuteen, elämänlaatuun ja kokemukseen toimivasta arjesta Lempäälässä. Kuntalain (410/2015) 1 §:n 2 momentin perusteella ”Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla”. Lempäälän kunnan kuntastrategia sekä Lempäälän kunnan laaja hyvinvointikertomus vuosilta 2017–2020 ja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2022–2024 ohjaavat lakien ohella Lempäälässä toteutettavaa hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämistyötä. Käsillä olevaan hyvinvointikertomukseen on koottu tietoa lempääläisten hyvinvoinnista päättyvän valtuustokauden ajalta sekä kuvattu Lempäälässä toteutunutta hyvinvointityötä vuosina 2021–2024. Hyvinvointikertomuksen pohjalta laaditaan syksyllä 2025 valmistuva hyvinvointisuunnitelma vuosille 2025–2029.

Valtuustokauden alkaessa vuonna 2021 hyvinvoinnin edistämisen toimintakenttä Lempäälässä oli hyvin erinäköinen kuin valtuustokauden päättyessä vuonna 2025. Vuosina 2021 ja 2022 hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteiden toteutumiseen vaikuttivat edelleen vahvasti koronapandemiaan liittyvät toimintojen ja kokoontumisten rajoitustoimet. Vuosina 2021 ja 2022 hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtäväkenttään Lempäälän kunnassa kuuluivat silloisen hyvinvointilautakunnan alaiset sosiaali- ja terveystyöpalvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirtyivät vuoden 2023 alusta Pirkanmaan hyvinvointialueen vastattaviksi ja toteutettaviksi. Kuluneella valtuustokaudella toteutui myös toinen laaja hallinnollinen uudistus, kun työllisyyspalvelut siirtyivät valtiolta kuntien vastuulle ja Tampereen seudun työllisyysalue aloitti toimintansa vuoden 2025 alusta alkaen. Kulunut kautta ja nykyistä yhteiskunnallista toimintaympäristöä on luonnehdittu myös muuttuvaksi ja monikriisiseksi. Koronapandemia, energiakriisi ja geopoliittinen epävarmuus korostavat varautumista sekä yhteiskunnan rakenteiden ja väestön henkisen kriisinkestävyyden vahvistamista, missä myös kunnan toteuttamalla hyvinvointityöllä on roolinsa.¹

¹ Kestilä & Karvonen ym. Ratkaisuja kestävästä yhteiskunnasta.

Lempäälässä asukkaiden hyvinvointia edistetään arjessa monin tavoin. Hyvinvointityön kivijalan muodostavat toimivat peruspalvelut. Edellytyksiä väestön hyvinvoinnille ja terveydelle luodaan varhaiskasvatuksen ja koulujen arjessa, kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluissa, työllisyyspalveluissa, ruokapalveluissa, kaavoituksessa, liikennejärjestelyitä suunniteltaessa sekä monissa muissa kunnan tehtävissä. Hyvinvoinnin edistämisen kenttä onkin laaja ja tehtävä kuuluu kaikille kunnan toimialoille. Lisäksi paikallisilla järjestöillä, yksityisillä yrityksillä ja yhteisöillä on keskeinen rooli hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistämisessä.

Hyvinvointi on laaja käsite, jolla voidaan viitata yksilön kokemuksiin ja hyvinvointia tuottaviin tekijöihin tai yhteisötason hyvinvointiin, jolloin huomiota kiinnitetään esimerkiksi elinoloihin, ympäristöön tai toimeentuloon. Vaikka hyvinvointi käsitteenä ja hyvinvoinnin edistäminen erilaisina tehtävinä ovatkin laajoja kokonaisuuksia, merkitsee hyvinvointi lempääläisille konkreettisia arkisia asioita. Eri ikäiset lempääläiset ovat tuoneet esiin omalle hyvinvoinnilleen merkityksellisiä asioita osana tämän hyvinvointikertomuksen valmistelua. Hyvinvointia tuottava yhdessä tekemiseen ja olemiseen, harrastamiseen, lähiluontoon, turvallisuuteen, sujuvaan arkeen ja laadukkaisiin palveluihin liittyvät asiat. Lempäälän liikuntapaikat ja kulttuuritapahtumat koetaan monipuolisiksi, lapsille ja nuorille kohdennettuja ennaltaehkäiseviä palveluja arvostetaan ja ikääntyneiden liikuntapalvelut saavat kiitosta. Lempäälän vahvuuksina hyvinvoinnin kannalta nähdään myös turvallisuus.

Laaja hyvinvointikertomus 2021–2024 käsittää viisi päälukua, joista ensimmäisessä esitellään hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen käsitteitä, yhteistyörakenteita, ohjaavaa lainsäädäntöä sekä asiakirjoja ja raportointikäytäntöjä Lempäälässä. Hyvinvointikertomuksen toiseen osaan on koottu tietoa hyvinvointiin vaikuttaneista ilmiöistä ja lempääläisten hyvinvoinnin tilasta vuosilta 2021–2024. Hyvinvoinnin tilaa käsitellään luvussa ikäryhmittäin. Hyvinvoinnin tilaa kuvaavat valtakunnallisesti kerätyt indikaattoritiedot on koottu myös hyvinvointikertomuksen liitteeksi powerbi-työkaluun, joka mahdollistaa tietojen tarkastelun myös sukupuolittain ja tulosten vertailun Tampereen kaupunkiseudun kuntien kesken.

Hyvinvointikertomuksen kolmas luku sisältää hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen toimenpiteiden arvioinnin vuosilta 2021–2024. Luvussa on käsitelty tehtyä hyvinvointityötä hyte-kertoimen indikaattoritiedoilla arvioituna, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen yhteistyön ja

1 Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistäminen

1.1. Hyvinvoinnin ja osallisuuden käsitteet

Hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointikäsitys viittaa suomen kielessä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma.

Osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista sekä kokemuksen myötä syntyvää sitoutumista. Siihen liittyy oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista, mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja sitä kautta vaikuttaa terveyttä ja hyvinvointia määrittäviin tekijöihin. Osallisuus on keskeinen hyvinvointia ja terveyttä tuottava tekijä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisellä tarkoitetaan toimintaa, jolla tuetaan ihmisten mahdollisuuksia hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen. Mahdollisuuksia luodaan pitämällä huolta olosuhteista, jotka tukevat hyvinvointia ja terveellisten valintojen tekemistä.² Hyvinvointia ja terveyttä edistetään kaikilla kunnan toimialoilla.

Osallisuuden edistämistä toteutetaan useissa kunnan peruspalveluissa, joissa mahdollistetaan yhteisöön liittymistä ja kiinnittymistä. Osallisuuden edistämisellä tarkoitetaan toimintaa, jolla vahvistetaan mahdollisuuksia vaikuttaa omassa yhteisössä sekä tuetaan ihmisten keskinäistä vastavuoroisuutta.³ Osallisuutta edistäessä erityinen huomio tulisi kiinnittää kaikista heikoimmassa asemassa oleviin ja syrjittyihin. Jos heikossa asemassa oleva ihminen voi osallistua, vaikuttaa ja kuulua joukkoon, osallisuuden edellytykset ovat muillekin todennäköisemmin hyvät.⁴

² Hyvinvoinnin keskeisiä käsitteitä - THL

³ Osallisuuden edistäminen - THL

⁴ Osallisuuden edistämisen mallit - THL

1.2. Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistäminen kunnan tehtävänä

Kuntia hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen velvoittaa kuntalaki (410/2015), jonka 1 §:n 2 mom. perusteella ”Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla”.

Kuntalaisten oikeudesta osallistua säädetään kuntalain (410/2015) 22 §:ssä. Sen mukaan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua kunnan toimintaan. Kunnanvaltuuston on pidettävä huolta siitä, että kuntalaisille on tarjolla laajasti ja monipuolisesti erilaisia osallistumisen mahdollisuuksia. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kannalta keskeisimmät säännökset on koottu lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021). Lain 6 ja 7 §:ssä on määriteltä kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä siten, että 6 § koskee kuntia ja 7 § hyvinvointialueita.⁵

Kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät:

- Ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin.
- Strategisessa suunnittelussa asetettava tavoitteet ja määriteltävä toimenpiteet.
- Tehtävä päätösten vaikutusten ennakkoarvointi ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen kohdistuvista päätöksistä väestöryhmittäin.
- Nimettävä terveyden- ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutaho.
- Seurattava asukkaiden elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin.
- Raportoitava valtuustolle vuosittain hyvinvoinnista ja terveydestä ja valmisteltava valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja -suunnitelma.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa on asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä tukevaa sekä edistävää toimintaa, jota tehdään laaja-alaisessa yhteistyössä eri toimialoilla. Kunnan oman työn lisäksi työtä tehdään yhteistyössä muiden asukkaiden hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa. Kunnan tehtäviin kuuluu hyvinvointia tukevan elinympäristön, palveluiden saatavuuden ja

⁵ Kuntalaki 410/2015, Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021

saavutettavuuden varmistaminen ja niiden laatu. Lisäksi osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokonaisuudet liittyvät läheisesti kuntien toimintaan ja ovat osaltaan lisäämässä hyvinvointia. Hyvinvointia edistävällä toiminnalla ja ympäristöllä valtaosalle väestöä voidaan taata hyvä asuin- ja elinympäristö sekä toimiva arki.⁶

1.3. Hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteet ja ohjaavat asiakirjat Lempäälässä

Lempäälän kunnan hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenne vahvistettiin

kunnanvaltuustossa 31.8.2022 osana Lempäälän kunnan hyvinvointisuunnitelmaa vuosille 2022–2024 (kuva 2). Lempäälän kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyörakenteeseen kuuluvat kunnanvaltuusto, kunnanhallitus ja yhteisölautakunta sekä kunnan johtoryhmä, hyvinvointityöryhmä ja ikäryhmittäiset kumppanuustiimit. Hallintosäännön mukaisesti yhteisölautakunta vastaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteiden koordinoinnista ja toimii ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavana toimielimenä. Hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakennetta päivitettiin 1.1.2023 organisaatio- ja toimielinuudistuksen yhteydessä, kun hyvinvoinnin edistämisen vastuutehtävät siirtyivät osallisuusjaostolta yhteisölautakunnalle. Kunnan hyvinvointityöryhmä sekä ikäryhmittäiset kumppanuustiimit toimivat poikkihallinnollisina yhteistyöryhminä Lempäälän kunnan eri palvelualueiden, Pirkanmaan hyvinvointialueen, Lempäälän seurakunnan ja vaikuttamistoimielimien yhteisessä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä.

⁶ Niemi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät kunnissa.

Kuva 2. Lempäälän hyvinvoinnin edistämisen yhteistyö rakenne ja hyvinvointisuunnitelman teemat 2022–2024

Kunnan johtoryhmä toimii strategisena johtoryhmänä johtaen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategista suunnittelua, kehittämistä ja toimeenpanoa sekä vaikutusten ennakoarviointia (EVA). Johtoryhmä johtaa ja yhteen sovittaa eri palvelualueiden ja prosessien välistä hyvinvointityötä ja siihen liittyvää ulkopuolisten organisaatioiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Tehtäviin kuuluu myös vastata alueellisesta yhteistyöstä oman kunnan osalta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen seurannasta ja arvioinnista ja hyvinvointikertomuksen laadinnasta ja sen hyödyntämisestä. Lisäksi johtoryhmä varmistaa, että kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen, ja että kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista. Johtoryhmä seuraa ja arvioi hyvinvointitavoitteiden saavuttamista ja raportoi niitä luottamushenkilöille.

Kunnan hyvinvointityöryhmä toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimeenpanevana yhteistyöryhmänä. Se kokoaa ja tuottaa tietoa väestön terveydestä ja hyvinvoinnista sekä

hyvinvointityötä toteuttavista palveluista, valmistelee hyvinvointikertomuksen ja vuosittaisen hyvinvointiraportin, tukee ja seuraa hyvinvointisuunnitelman ja –ohjelmien toimeenpanoa poikkihallinnollisesti sekä tukee kumppanuustiimien työtä. Näiden lisäksi työryhmä edistää eri palvelualueiden, prosessien ja ulkopuolisten toimijoiden yhteistyötä hyvinvoinnin edistämiseksi, sekä tukee ammatillista hyvinvointiosaamista. Hyvinvointityöryhmä toimii oppilashuollon ja perhekeskusverkoston ohjausryhmänä sekä ehkäisevän päihdetyön, kotoutumisen ja kestävän ja turvallisen liikkumisen poikkihallinnollisena yhteistyöryhmänä. Työryhmä koostuu kunnan eri palvelualueiden ja tehtäväalueiden päälliköistä.

Kunnan ikäryhmittäiset kumppanuustiimit toimivat ruohonjuuritason toimijoiden yhteistyöryhminä hyvinvoinnin edistämiseksi. Niiden tehtävinä ovat vahvistettujen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen teemojen jalkauttaminen sekä vuosikelloon perustuva työohjelman laadinta ja toteuttaminen. Tiimit kehittävät ja toimeenpanevat toimintakäytäntöjä ja työmenetelmiä. Lisäksi ne toteuttavat asiakaslähtöisiä yhteistoimintamuotoja ja tapahtumia yhteistyössä kunnan eri toimijoiden ja 3. sektorin kanssa. Kumppanuustiimien puheenjohtajat ovat myös hyvinvointityöryhmän jäseninä, ja välittävät tietoa hyvinvointityöryhmän ja kumppanuustiimien välillä. Kumppanuustiimien jäseninä on edustajia kunnan eri palvelu- ja tehtäväalueilta sekä vaikuttamistoimielimistä, järjestöistä, seurakunnasta ja Pirkanmaan hyvinvointialueelta.

Vuosina 2022–2024 Lempäälän kunnan hyvinvointityötä ovat ohjanneet Lempäälän kunnan hyvinvointisuunnitelma 2022–2024 sekä sitä tarkentavat alaohjelmat:

- [Lempäälän kunnan ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022–2025](#)
- [Lempäälän kunnan ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma 2024](#)
- [Lempäälän kunnan liikkumisohjelma 2022–2026](#)
- [Lempäälän kunnan kulttuurihyvinvointiohjelma 2022–2026](#)
- [Lempäälän kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma](#)

Lisäksi hyvinvoinnin edistämisen kestävän elämäntavan teemojen edistämisestä on linjattu seuraavissa asiakirjoissa:

- [Lempäälän kunnan ilmastotiekartta](#)
- [Lempäälän ympäristönsuojelun edistäminen, toimenpideohjelma 2023–2028](#)

- Lempäälän luonnon monimuotoisuusohjelma 2024–2031

1.4. Alueellinen yhdyspintatyö hyvinvoinnin edistämässä

Yhdyspintatyötä Pirkanmaan alueella on toteutettu kuluneella valtuustokaudella useilla eri tasoilla. Yhteistyön rakenteita on luotu ennen hyvinvointialueuudistusta ja hyvinvointialueiden aloittamisen jälkeen, yhdyspintatyön käytännöt ja yhteistyörakenteet myös ovat myös edelleen päivittyviä.

Hyvinvointijohtamisen seudullinen verkosto on Tampereen seutukuntien koolle kutsuma hyvinvointijohtamisesta vastaavien seutukunnan kuntien viranhaltijoiden yhteistyöverkosto. Verkoston toiminta käynnistyi vuonna 2023 kuntien hyvinvoinnin edistämisestä vastaavien viranhaltijoiden ja asiantuntijoiden toiveesta ja yhteisen hyvinvointijohtamisen tilannekuvan luomisen tarpeesta. Verkostossa on mukana edustaja myös Pirkanmaan hyvinvointialueelta.

Hyvinvoinnin edistämisen koordinaatiossa tehdään yhteistyötä Pirkanmaan hyvinvointialueen koolle kutsumassa hyvinvointikoordinaattoreiden verkostossa. Verkosto on toiminut ennen hyvinvointialueuudistusta Pirkanmaan sairaanhoitopiirin koolle kutsumana. Verkostossa jaetaan ajantasaista tietoa Pirkanmaan hyvinvoinnin edistämisen teemoista kaiken ikäisten osalta. Ehkäisevän päihdetyön yhdyspintatyö Pirkanmaan hyvinvointialueen ja kuntien välillä vahvistui vuonna 2024 käynnistyneellä Pakka-toimintamallia toteuttavalla yhteistyöllä.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen yhdyspintarakenteena Pirkanmaalla toimii perhekeskustoimintamalli. Perhekeskuksella tarkoitetaan lasten, nuorten ja perheiden palveluiden verkostomaista kokonaisuutta, jota johdetaan yhdessä. Perhekeskuksessa on tavoitteena, että ammattilaiset ja vapaaehtoistoimijat työskentelevät lapsi- ja perhelähtöisesti yhdessä.

Perhekeskustyöhön kuuluu

- monialainen ja verkostomainen palvelukokonaisuus
- ammattilaisten ja vapaaehtoistoimijoiden verkosto
- oikea-aikainen tuki lapsille, nuorille ja perheille
- tapa toimia lapsen oikeudet edellä, asiakaslähtöisesti, pärjäävyyttä ja voimavaroja korostaen

- yhdessä tekeminen ja eri organisaatioiden toiminnan yhteensovittaminen
- yhteiset pelisäännöt ja toimintakäytännöt.

Ikäihmisten hyvinvoinnin edistämisessä keskeinen yhdyspintatyön alusta on Pirkanmaan hyvinvointialueen koordinoima Lähitori-toiminta, jossa tuotetaan matalankynnyksen toimintaa eri toimijoiden toteuttamana.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaiset hyvinvointialueen ja kunnan väliset neuvottelut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on järjestetty vuodesta 2023 alkaen vuosittain Pirkanmaan hyvinvointialueen koollekutsumina.

Lempäälän kunnan paikallisina yhdyspintatyön yhteistyöryhminä toimivat edellisessä luvussa esitellyt hyvinvoinnin edistämisen yhteistyöryhmät, joista jokaiseen on kutsuttu kuluneella kaudella Pirkanmaan hyvinvointialueen edustaja tai edustajia. Lisäksi alueellista yhteistyötä tehdään monissa muissa verkostoissa esimerkiksi nuorten aikuisten kanssa toimivien moniammatillisessa verkostossa, kulttuurihyvinvoinnin Kultu-työryhmässä sekä ehkäisevän päihdetyön ja väkivaltatyön alueellisissa työryhmissä ja verkostoissa.

1.5. Hyvinvoinnin edistämisen raportointi ja tietopohja

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) ohjaa hyvinvointiraportointia kunnissa. Lain mukaan *”kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kunnassa on raportoitava kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä valtuustolle vuosittain. Lisäksi kunnassa on valmisteltava valtuustolle valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja -suunnitelma edellä mainituista asioista.”* Lempäälässä valmistellaan kerran valtuustokaudessa hyvinvointikertomus, johon kootaan tietoa lempääläisten hyvinvoinnista valtuustokauden ajalta sekä raportoidaan hyvinvointisuunnitelman toteutuminen. Niin ikään kerran valtuustokaudessa laaditaan hyvinvointisuunnitelma, jossa määritellään valtuustokauden hyvinvointityötä ohjaavat hyvinvoinnin edistämisen painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet. Lisäksi vuosittain valmistellaan hyvinvointiraportti, johon kootaan tietoa lempääläisten hyvinvoinnista raportointivuodelta ja raportoidaan hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden toteutuminen raportointivuonna.

Tiedolla johtaminen koskee hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä ennen kaikkea eri ikäisten ja erilaisessa elämäntilanteessa olevien asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden vajaiden tunnistamista ja ohjaa hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteiden kohdentamista⁷. Lempäälän kunnan laajassa hyvinvointikertomuksessa ja –suunnitelmassa on linjattu seurattaviksi indikaattoreiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hyvinvoinnin edistämisen vähimmäistietosisältöön kuuluvia indikaattoreita⁸. Vähimmäistietosisältöjä on täydennetty tarvittaessa myös muilla avoimista tietolähteistä saatavilla olevilla hyvinvointilannetta kuvaavilla indikaattoreilla.

Indikaattoritiedot löytyvät suurimmaksi osaksi avoimista tietolähteistä ja niissä hyödynnetään kouluterveyskyselyä, TEA-viisarin tietoja, kuntien taloustietoja, poliisin tilastoja, yleisten kirjastojen tilastoja sekä työhön ja toimeentuloon liittyviä tilastoja. Vähimmäistietosisällön ohella hyvinvoinnin edistämistyön onnistumista seurataan hyte-kertoimen tulos- ja prosessi-indikaattoreiden avulla. Hyte-kerroin määrittää vuoden 2023 alusta käyttöön otettua hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosan määrää. Lempäälän hyte-kertoimen tulos- ja prosessi-indikaattorit on esitelty luvussa 3.1.

Indikaattoritietoa on täydennetty kuluneen valtuustokauden aikana keräämällä laadullista lempääläisten hyvinvointia koskevaa arjen ilmiötietoa, jota ovat olleet mukana tuottamassa Lempäälän kunnan hyvinvointityöryhmä ja ikäryhmittäiset kumppanuustiimit sekä vaikuttamistoimielimet eli nuorisovaltuusto, seniorineuvosto sekä vammaisneuvosto. Hyvinvointikertomuksen valmisteluvaiheessa keväällä 2025 on järjestetty työpajoja hyvinvointitiedon ja hyvinvointityön kehittämiskohteiden keräämiseksi myös asukkaille muun muassa hyvinvointifoorumissa ja monikulttuurisessa tapahtumassa. Myös muissa verkostoissa ja työryhmissä kerätty arjen ilmiötieto täydentää indikaattoritietoa. Lisäksi kuluneella valtuustokaudella on toteutettu asukkaille useita hyvinvointikyselyitä: ikääntyneiden hyvinvointikysely syksyllä 2023 ja työikäisten hyvinvointikyselyt syksyllä 2023 ja 2024. Lisäksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman valmistelun yhteydessä vuonna 2024 toteutettiin laajat tiedonkeruut lasten ja nuorten hyvinvoinnista Lempäälässä.

⁷ Niemi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät kunnissa.

⁸ Hyvinvointikertomusten vähimmäistietosisältö - THL

2 Lempääläisten hyvinvoinnin tila 2021–2024

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ohjaa kuntia seuraamaan kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Tässä luvussa tarkastellaan lempääläisten hyvinvoinnin tilaa ja siihen vaikuttaneita ilmiöitä vuosilta 2021–2024. Luvussa luodaan katsaus globaaleihin ja yhteiskunnallisiin monialaisiin kriiseihin, jotka heijastelevat myös lempääläisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin kokemuksiin. Tämän jälkeen tarkastellaan sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden indikaattoreita, jonka jälkeen käydään läpi lempääläisten hyvinvoinnin tilaa ikäryhmittäin. Indikaattoritiedot perustuvat edellä esitetyn mukaisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hyvinvointikertomuksen vähimmäistietosisältöihin ja Lempäälässä vuosina 2022–2025 kerätyyn lempääläisten hyvinvointia kuvaavaan laadulliseen arjen ilmiötietoon sekä kuluneella kaudella Lempäälässä toteutettuihin eri ikäisten hyvinvointikyselyihin ja -tiedonkeruihin. Hyvinvointikertomuksen vähimmäistietosisältöindikaattorit löytyvät hyvinvointikertomuksen oheismateriaalina toimivasta powerbi-työkalusta, joka mahdollistaa tietojen tarkastelun sukupuolittain ja tulosten vertailun Tampereen kaupunkiseudun kuntien kesken.⁹

Huomattavaa on, että monilla mittareilla tarkasteltuna Lempäälässä voidaan erittäin hyvin. Tähän lukuun on kuitenkin nostettu huomioita erilaisista hyvinvointihaasteista, jotta hyvinvointikertomus toimisi tulevan valtuustokauden suunnittelua tiedolla ohjaavana asiakirjana ja auttaisi kohdentamaan tavoitteita, toimia ja resursseja vaikuttavaan hyvinvoinnin edistämiseen.

2.1. Globaalit ja yhteiskunnalliset hyvinvointiin vaikuttaneet ilmiöt 2021–2024

Kulunutta kautta ja nykyistä toimintaympäristöä on luonnehdittu muuttuvaksi ja monikriisiseksi. Valtioneuvoston kanslian strategisessa toimintaympäristöanalyysissä arvioidaan ajankohtaisiksi päähaasteiksi muun muassa geopoliittinen jännitteisyys, ilmastonmuutos, teknologian nopea kehitys ja väestön ikääntyminen. Monialaiset kriisit vaikuttavat samanaikaisesti yhteiskunnan rakenteisiin, talouteen ja turvallisuuteen: ne nivoutuvat yhteen, ruokkivat toisiaan sekä koettelevat

⁹ Lempäälän hyvinvointiraportti 2024: hyvinvointi-indikaattorit

kykyä sopeutua ja varautua. Kasvavat ongelmat edellyttävät tarvetta uudistaa yhteiskuntia kestävän kehityksen ja resilienssin suuntaan.¹⁰

Koronaepidemian alkamisesta on kulunut hyvinvointikertomuksen kokoamisen aikaan jo viisi vuotta. Epidemia ja rajoitustoimet vaikuttivat suoraan väestön terveyteen, mutta myös väestön hyvinvointiin ja elinoloihin, palvelujärjestelmään ja palvelujen käyttöön sekä talouteen. Epidemian terveydelliset, psykososiaaliset ja taloudelliset vaikutukset ovat olleet voimakkaimpia niissä väestöryhmissä, jotka olivat jo ennen epidemiaa haavoittuvassa asemassa. Epidemia on vaikuttanut erityisesti lasten, nuorten ja ikääntyneiden hyvinvointiin heikentävästi. Osa epidemian vaikutuksista väestön hyvinvointiin näkyy vasta pitkällä aikavälillä.¹¹¹²

Koronaepidemian jälkeen väestön hyvinvointiin on välillisesti vaikuttanut Venäjän Ukrainaan kohdistuva hyökkäyssota, jota seurasi energian kallistuminen ja inflaation aikaansaama hintojen nousu. Sota ja tulevaisuuden epävarmuus ovat vaikuttaneet ihmisten jaksamiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin, mutta myös energiakriisin ja taloudellisten vaikutusten kautta arkisiin mahdollisuuksiin ylläpitää ja edistää hyvinvointia.

Ilmaston lämpeneminen ja luontokato vaikuttavat laajasti yhteiskuntaan ja väestön hyvinvointiin. Hyvinvointia ja terveyttä heikentävät globaalisti puhtaan veden puute, ravinnon niukkuus, äärimmäiset sääilmiöt sekä sisä- ja ulkoilman saasteet. Suomessa ilmastonmuutoksen terveysriskit keskittyvät etenkin helteen vaikutuksiin, vesiepidemioihin, eläinten ja hyönteisten välittämiin sairauksiin, liukastumistapaturmiin sekä rakennusten kosteusvaurioihin liittyviin sisäilmaongelmiin.¹³ Ilmastonmuutos voi lisätä mielenterveysongelmien riskiä. Ilmastoahdistusta ilmenee erityisesti nuorilla, jotka tulevat kokemaan suurimmat ilmastolliset muutokset tulevaisuudessa.

¹⁰ Kestilä & Karvonen ym. Ratkaisuja kestävän yhteiskunnan rakentamiseen.

¹¹ Karvonen ym. Suomalaisten hyvinvointi 2022.

¹² Majlander, Kilpeläinen & Tuunainen. Väestöryhmät, joiden tilanne heikkeni koronaepidemian aikana.

¹³ Eskola & Lanki. Ilmastonmuutos vaikuttaa globaalisti terveyteen.

Kriisinkestävyys ja kokonaisturvallisuus ovat nousseet tärkeään asemaan monikriisin aikana. koronapandemia, energiakriisi ja geopoliittinen epävarmuus korostavat varautumista sekä yhteiskunnan rakenteiden ja väestön henkisen kriisinkestävyyden vahvistamista. Suomalaisten korkea luottamus muihin ihmisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin, turvallisuuden kokemus ja tulevaisuuden usko vahvistavat kriisinkestävyyttä ja auttavat yhteiskuntaa myös palautumaan kriiseistä.¹⁴

2.2. Sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys

Yhteiskunnan sosiaalisen kestävyiden merkitystä on alettu ymmärtää entistä paremmin muuttuvassa ja monikriisisessä toimintaympäristössä. Sosiaalista kestävyttä on luonnehdittu ”näkymättömäksi selkärangaksi” ja se ilmenee yhteiskunnan kykynä huolehtia jäsenistään, ylläpitää luottamusta ja tasa-arvoa sekä turvata jokaisen mahdollisuus selviytyä vaikeuksista. Sosiaalinen kestävyys on oleellinen osa kokonaisturvallisuutta, joka kattaa laajan turvallisuuskäsityksen mukaisesti paitsi fyysisen, myös sosiaalisen, taloudellisen sekä ympäristö- ja kyberturvallisuuden.¹⁵ Sosiaalisen kestävyiden määrittelyssä korostuvat oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ja ihmisten yhteisöllisen identiteetin vahvistaminen.¹⁶ Sosiaalista kestävyttä edistetään muun muassa huolehtimalla palvelujen saavutettavuudesta, esteettömyydestä ja yhdenvertaisuudesta.

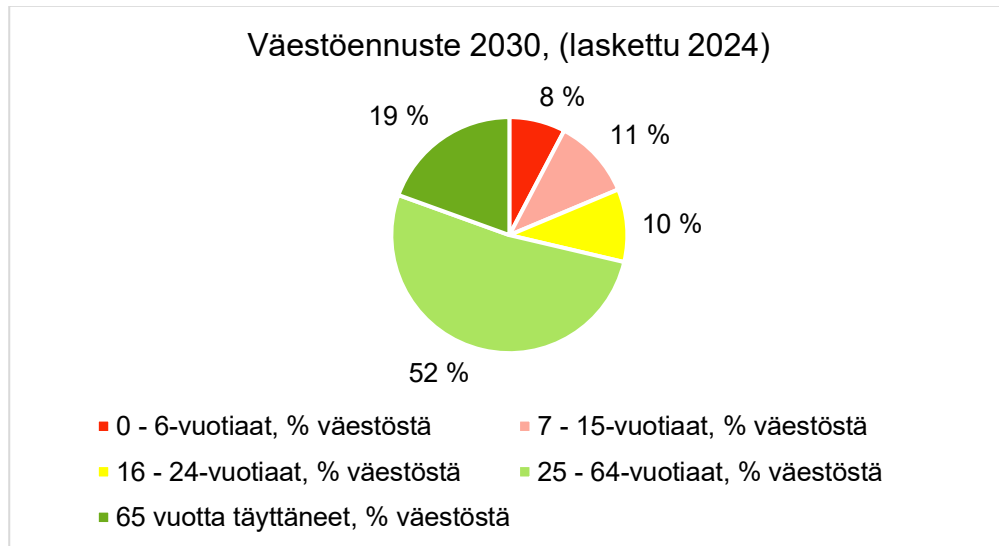
Vuoden 2024 lopussa Lempäälän väkiluku oli 24 854 henkeä. Vuonna 2024 lasketussa väestöennusteessa (kaavio 1, taulukko 1) väkiluvun ennustetaan kasvavan muissa ikäryhmissä paitsi 7–15-vuotiaiden osalta. Yli 65 -vuotiaiden osuus kasvaa voimakkaimmin nykyisestä 17,8 %:sta 19 %:iin Lempäälän väestöstä. Tilastokeskuksen mukaan Lempäälässä asui vuoden 2024 lopussa 788 vieraskielistä, joka oli noin 3,2 % koko 24 854 asukkaan väestöstä. Venäjän kieli on yleisin vieras kieli Lempäälässä, sitä puhui äidinkielenään 129 henkilöä vuonna 2024. Seuraavaksi

¹⁴ Kestilä & Karvonen ym. Ratkaisuja kestäväen yhteiskunnan rakentamiseen.

¹⁵ Kestilä & Karvonen ym. Ratkaisuja kestäväen yhteiskunnan rakentamiseen.

¹⁶ Kautto & Metso. Sosiaalinen kestävyys - uusi poliittinen horisontti.

yleisin kieli oli eesti, jota puhui 88 henkilöä. Vieraskielisten osuus on Lempäälässä kasvanut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kaavio 1. Väestöennuste 2030 (Tilastokeskus/ THL, sotkanet.fi)

Ikäryhmä	Väkiluku 2024	Väkiluku, väestöennuste 2030
Kaikki ikäryhmät	24 854	26 418
0–6-vuotiaat	2029	2038
7–15-vuotiaat	3368	2900
16–24-vuotiaat	2369	2630
25–64-vuotiaat	12661	13707
65 vuotta täyttäneet	4427	5143
75 vuotta täyttäneet	2120	2713
85 vuotta täyttäneet	505	698

Taulukko 1. Väestö lukumäärä 2024 ja ennuste 2030 (Tilastokeskus/ THL, sotkanet.fi)

Kuntaliiton hyvinvointi-indikaattorilla mitattuna Lempäälä oli vuonna 2023 Pirkanmaan kolmanneksi hyvinvoivin kunta Vesilahden ja Pirkkalan jälkeen.¹⁷ Lapsiperheiden elinolot ovat Lempäälässä keskimääräistä paremmat. Ahtaasti asuvia tai toimeentuloa pitkäaikaisesti saaneiden lapsiperheiden osuudet ovat muuta maata ja Pirkanmaata pienemmät. Ammatillaiset tunnistavat kuitenkin Lempäälässä osalla lapsiperheistä voimistuvia taloudellisia haasteita ja eriarvoisuutta, joka näkyy muun muassa harrastusmahdollisuuksien epätasaisena jakautumisena.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus on ollut laskusuunnassa vuoteen 2023 asti, mutta lähtenyt tämän jälkeen nousuun. Lempäälässä vuonna 2023 työn, opiskelun tai varusmiespalveluksen ulkopuolella oli noin 20 % 18–24-vuotiaista miehistä, kun naisista vastaava osuus oli 13 %. Luvut ovat Lempäälässä muuta Pirkanmaata hivenen heikommat. Rakennetyöttömyys on ollut vuoteen 2023 asti laskusuunnassa, mutta lähtenyt tämän jälkeen hienoiseen nousuun. Työttömyysaste (keskiarvo) oli vuonna 2024 7,4 %.

Tiukentunut taloustilanne ja leikkaukset asumisen tukiin näkyvät asumiseen liittyvinä huolina ja muutoksina. Ammatillaiset ovat tunnistaneet myös Lempäälässä tarvetta ja liikehdintää asumiskustannuksiltaan pienempiin asuntoihin. Koko Pirkanmaalla asunnottomuus on lähtenyt kasvuun.

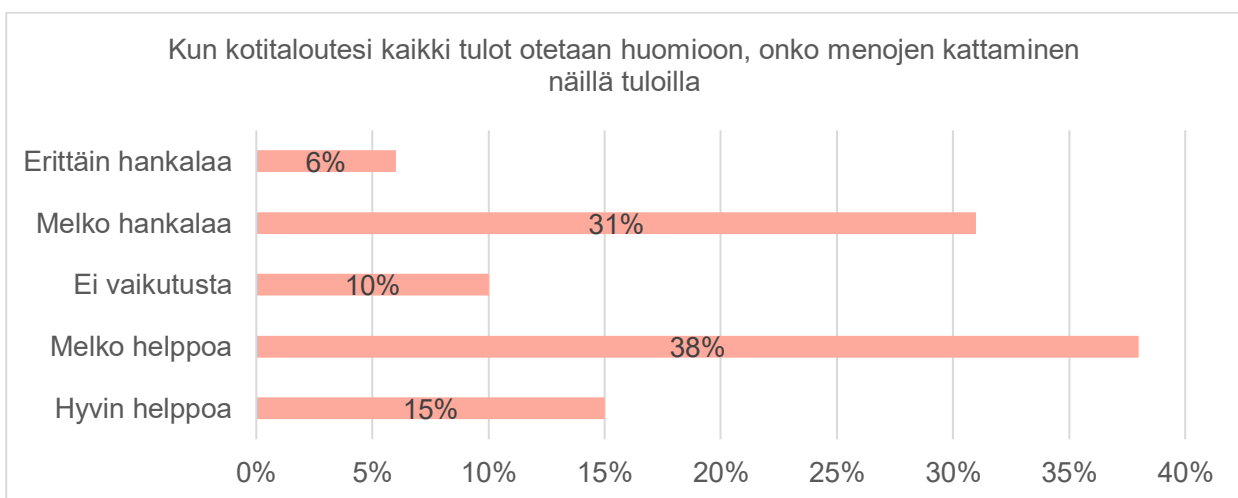
Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Huoltosuhde, demografinen	63,8	62,5	61,3	61,0
Taloudellinen huoltosuhde	119,3	115,3	115,4	
Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista	22,3	22,0	21,1	
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä	1,5	1,5	1,5	1,2

¹⁷ Kuntaliitto, hyvinvointi-indikaattori

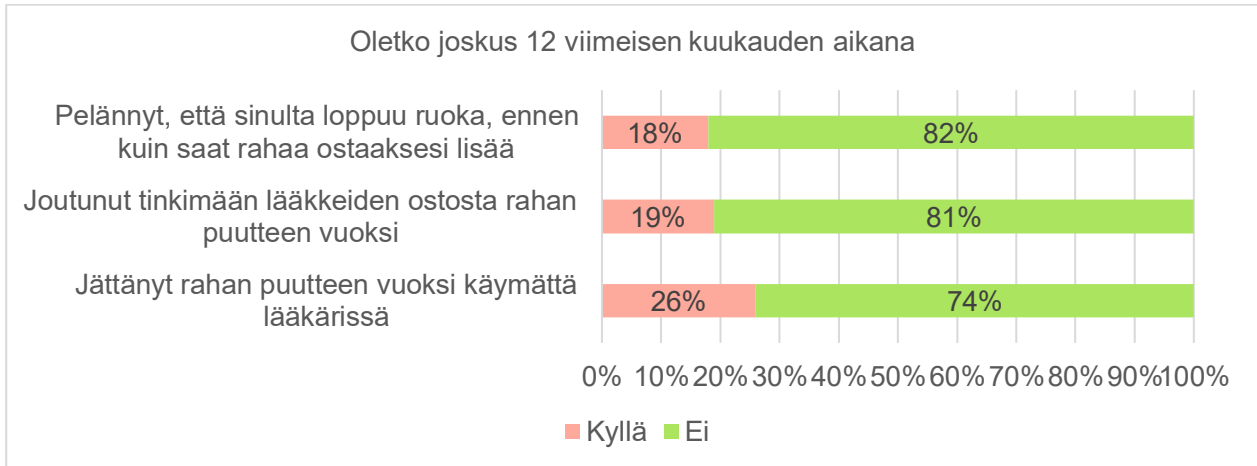
Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15–64-vuotiaista	3,1	2,6	2,4	2,8
Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opiskele, ei ole varusmiespalvelussa) olevat 18–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä	16,3	13,5	16,7	
Työkyvyttömyysindeksi, ikävakioitu		84,1		
Sairastavuusindeksi, ikävakioitu	88,3	89,9		
Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa %	58,3			

Taulukko 2. Sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN liittyvät vähimmäistietoindikaattorit

Tiukentunut taloustilanne koskettaa kotitalouksia myös Lempäälässä. Suurimmalle osalle Lempäälän työikäisten hyvinvointikyselyyn vuonna 2024 vastanneista menojen kattaminen nykyisillä tuloilla oli helppoa. Melko hankalaa tai erittäin hankalaa menojen kattaminen nykyisillä tuloilla oli kuitenkin peräti 37 %:lle vastaajista. Noin 20 % vastaajista oli viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut tinkimään lääkkeiden ostosta tai pelännyt ruuan loppuvan ennen kuin saa lisää rahaa. Jopa 26 % oli jättänyt viimeisen 12 kk aikana käymättä lääkärissä taloudellisen tilanteen vuoksi.

Kaavio 2. Kokemus menojen kattamisesta kotitalouden yhteenlasketuilla tuloilla, työikäisten hyvinvointikysely 2024

Kaavio 3. Taloudellinen tilanne viimeisen 12kk ajalta, työikäisten hyvinvointikysely 2024.

Lempäälässä on turvallista elää. Poliisin tietoon tulleita rikoksia on koko Pirkanmaan tilanteeseen nähden vähemmän. Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat kuitenkin olleet viime vuodet hienoisessa kasvussa koko Pirkanmaalla, myös Lempäälässä. Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettujen määrä on pysynyt viime vuodet tasaisena, määrät ovat koko Pirkanmaan lukuihin verrattuna vähäisemmät.

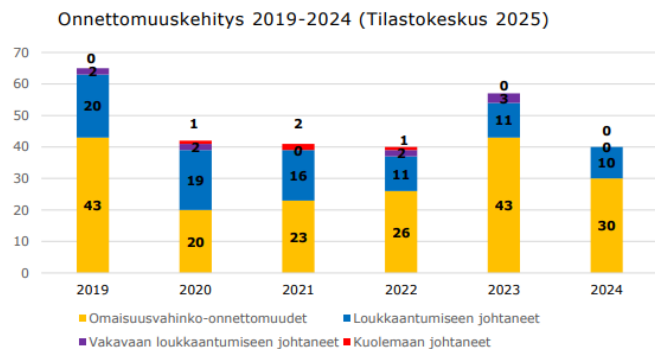
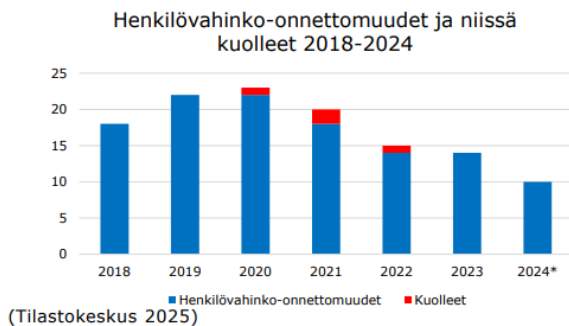
Myös työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneet näkivät Lempäälän turvallisena paikkana asua: peräti 90 % vastaajista koki oman asuinalueensa turvalliseksi. Työikäisistä 80 % koki liikkumisen ja asumisen Lempäälässä turvalliseksi, ikäihmisistä näin koki jopa 87 %.

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1 000 asukasta	2,1	2,6	4,0	
Poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset / 1 000 asukasta	31,2	29,8	29,4	
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta	93,3	79,6	95,8	81,9

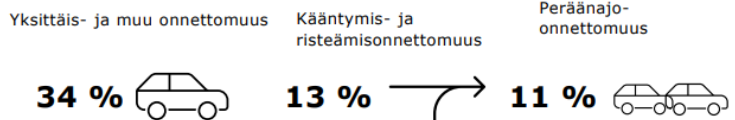
Taulukko 3. Turvallisuuteen liittyvät vähimmäistietosisältöindikaattorit.

Tilastoidut henkilövahinkoon tai kuolemaan johtaneet tieliikenneonnettomuudet ovat olleet Lempäälässä viime vuodet laskusuunnassa (kuva 3). Vuonna 2024 Lempäälässä sattuneiden henkilövahinko-onnettomuuksien määrä väkilukuun suhteutettuna oli koko kaupunkiseudun keskiarvoa pienempi. Yleisin henkilövahinkoon johtanut onnettomuustyyppi Lempäälässä on yksittäis- tai muu onnettomuus, joissa mukana on ollut vain yksi osallinen. Lempäälässä tapahtuvat onnettomuudet sijoittuvat pääosin valtatie 3:n sekä seututie 130:n varrelle. Jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden henkilövahinkoon tai kuolemaan johtaneita tilastoituja onnettomuuksia on vuosien 2021–2024 aikana Lempäälässä sattunut 11 kappaletta. Vuoden 2021 jälkeen Lempäälässä ei ole sattunut yhtäkään jalankulkijan tai pyöräilijän kuolemaan johtanutta onnettomuutta.

Tieliikenneonnettomuudet

Henkilövahinko-onnettomuuksien TOP 3 onnettomuusluokat (keskiarvo 2018-2024)

1,8 M€

Liikenneonnettomuuksista yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset vuosittain

*ennakkotiedot vuodelta 2024

17 13.3.2025

Kuva 3. Tieliikenneonnettomuudet Lempäälässä 2018–2024

2.3. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointi

Valtaosa lempääläisistä lapsista, nuorista ja lapsiperheistä voi hyvin. Lapsilla ja nuorilla tunnustetaan ammattilaisten keskuudessa kuitenkin näköalattomuutta ja turvattomuuden kokemuksia. Tulevaisuuteen epävarmuutta luovat ajankohtaiset globaalit kriisit. Ammattilaisissa huolta herättävät lasten ja nuorten ruutuaika, yksinäisyys, opiskelupaineet ja näiden mukana

tuomat vaikutukset muun muassa sosiaalisiin taitoihin. Lasten ja nuorten vanhempien uupuminen sekä vauva- ja pikkulapsiperheiden erot aiheuttavat perheissä erityisesti kuormitusta ja näiden tilanteiden tunnistamista sekä puheeksi ottoa erilaisissa palveluissa tulisi entisestään vahvistaa.

Ammattilaiset tunnistavat taloudellisen eriarvoisuuden, kiusaamisen ja ulkopuolisuuden ja toivottomuuden ilmiöiden yhteen kietoutumista osalla lapsista ja nuorista. Koulukiusaamisen kokemukset ovat ala- ja yläasteikäisillä nousseet ja ammattikoululaisilla ja lukiolaisilla vähentyneet tai pysyneet ennallaan kuluneella kaudella. Yläkoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista pojista 15 % ja tytöistä 8 % raportoi koulukiusaamisesta vähintään kerran viikossa. Fyysisen väkivallan kokemukset vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten taholta ovat vähentyneet tai pysyneet viime vuosina ennallaan muilla paitsi ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla, joilla kokemukset ovat nousseet.

Nuorten alle 18-vuotiaiden tekemiksi epäillyt rikoslakirikokset olivat vuonna 2023 kasvussa, määrällisesti suurimpia olivat liikennerikokset, pahoinpitelyt ja näpistykset. Ammattilaisten huolenaiheeksi nuorten kohdalla nousee polarisaation kasvu. Väkivaltakulttuurin ihannointi on lisääntynyt viime vuosina, myös ilkivalta, päihdekauppa ja rötöstely ovat hieman lisääntyneet. Sosiaalisen median alustoilla leviävät erilaiset haitalliset väkivaltakulttuuriin liittyvät sisällöt ja haasteet, myös päihteitä välitetään sosiaalisen median sovellusten välityksellä. Lasten ja nuorten parissa työskentelevät näkevät nuorten kipuilevan myös turvallisen kosketuksen ja läheisyyden puutteen kanssa.

Oppilaiden kokemusta kouluympäristön turvallisuudesta voidaan tarkastella Kouluterveyskyselyn fyysisiä työoloja selvittävällä indikaattorilla. Indikaattori ilmaisee niiden nuorten osuuden (%), jotka kokevat, että oppilaitoksen fyysiset työolot ovat häirinneet opiskelua (liika kuumuus, kylmyys, tunkkaisuus, epämiellyttävä haju, ahtaus, melu, kirkkaus tai hämärä). Lempäälässä neljäsosa 8.–9. luokan oppilaista oli vuonna 2023 kokenut kouluympäristön fyysisten työolojen häirinneen opiskelua.

Indikaattori	2021	2023
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. luokan oppilaista	6,2	8,9

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	6,6	11,2
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	4,4	2,8
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	1,0	
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % 4. ja 5. luokan oppilaista	15,8	15,6
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % 8. ja 9. luokan oppilaista	15,9	13,5
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	5,7	15,7
Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	8,2	3,6
Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-)		24,8
Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-)		11,1
Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-)		5,2

Taulukko 4. Lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvät vähimmäistietosisältöindikaattorit.

Suurin osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä. Siitä huolimatta lasten ja nuorten tyytyväisyys elämään on laskenut kaikissa ikäryhmissä viime vuosien aikana, suurin lasku on ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla. Erittäin heikkoa osallisuutta kokevien lasten ja nuorten osuus on laskenut koronapandemian jälkeen Lempäälässä. Voimakkainta heikko osallisuuden kokemus on 8.- ja 9.-luokkalaisilla tytöillä sekä ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla raportoitiin erittäin heikkoa osallisuuden kokemusta harvemmin kuin koko Pirkanmaalla keskimäärin.

Yksinäisyyden kokemukset ovat vähäisiä alakouluikäisillä ja vähentyneet kuluneella kaudella lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla, mutta lisääntyneet yläkoulun 8.- ja 9.-luokkalaisilla pojilla.

Ammattikoululaisilla yksinäisyyden kokemukset ovat kasvaneet voimakkaimmin. Tytöt kokevat yksinäisyyttä useammin kuin pojat. Lasten ja nuorten yksinäisyys on myös ammattilaisten mukaan lisääntynyt. Vaikuttavina tekijöinä nähdään muun muassa harrastamisen puute, tietokoneen äärelle jääminen, paikkakunnalle muuttaneiden ystävien puute ja opiskelupaineet yhä nuoremmilla.

Paikallisten ammattilaisten kokemuksen mukaan viime vuosina osalla 5.–6.-luokkalaisista on esiintynyt huolestuttavia ilmiöitä. Erityisesti keskustan alueella ja Ideaparkilla on häiriökäyttäytymistä noussut säännöllisesti esiin. Ikäryhmälle ei ole tarjolla tarpeeksi vapaa-ajan palveluita, joissa ennaltaehkäisevää kohtaamistyötä tehtäisiin. Auktoriteettivastaisuus, ilkeäpöyhä, rikokset ja sosiaalisen median haasteet ovat lisääntyneet osalla kyseiseen ikäryhmään kuuluvista. Vanhemmuuden tuen, nivelvaihteen sekä moniammatillisen yhteistyön kehittäminen ovat tärkeässä asemassa lasten ja nuorten turvallisuuden takaamiseksi.

Lasten ja nuorten osallisuuden edistämässä ja osallistumisessa arjen aikuisilla ja vanhemmilla todetaan olevan vahva vaikutus. Nuoret kaipaavat turvallisia aikuisia arjen ympäristöön, ja oikea-aikaista tukea sekä vertaistukea. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten osallisuuden tukemiseen tulee kiinnittää huomiota. Huolta lapsiperheitä arjessaan kohtaavilla työntekijöillä on vanhempien jaksamisesta sekä pikkulapsiperheiden tukiverkoston puutteesta.

Indikaattori	2021	2023
Erittäin heikko osallisuuden kokemus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	13,9	11,9
Erittäin heikko osallisuuden kokemus, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	8,0	10,8
Erittäin heikko osallisuuden kokemus, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	8,4	5,8
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % 4. ja 5. luokan oppilaista	85,9	84,8
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % 8. ja 9. luokan oppilaista	67,6	67,0
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	66,3	58,0
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	74,1	73,3

Taulukko 5. Lasten ja nuorten osallisuuteen liittyvät vähimmäistietosisältöindikaattorit

Valtaosa nuorista kokee terveydentilansa hyväksi. Silti terveydentilansa huonoksi kokevien osuudet ovat kasvaneet alakoulun 4. ja 5. luokkalaisissa sekä ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla. Tytöt ja naiset arvioivat terveydentilansa useammin keskinertaiseksi tai huonoksi kuin pojat kaikissa ikäryhmissä. Peruskoulun 5. ja 8. luokkalaisilla toteutettavien Move-mittausten mukaan Lempäälässä 26 %:lla 5. luokkalaisista ja 31 %:lla 8. luokkalaisista fyysinen toimintakyky on heikolla tasolla vuonna 2024. Kuudesosa Lempäälän peruskoulun 4.–9. luokkalaisista käyttää yli 5 tuntia digilaitteita päivittäin, keskimäärin digilaitteita käytetään 3–4 tuntia päivässä. Ylipainoisten lasten ja nuorten osuudet ovat Lempäälässä pienempiä kuin Pirkanmaalla keskimäärin. Lasten ja nuorten parissa toimivien ammattilaisten liikkumiseen liittyvät huolet Lempäälässä kytkeytyvät tietokoneen äärelle jäämiseen, harrastamisen ja rutiinien puutteeseen ja motorisen kehityksen heikentymiseen. Perheiden yhteistä liikkumista tulisi tukea enemmän ja vanhempien rohkeutta lasten monipuolisen liikkumisen mahdollistamiseen vahvistaa.

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE!-mittaus), % 5. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky	28,9	30,9	26,4	25,8
Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE!-mittaus), % 8. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky	29,5	35,3	34,3	31,0
Ylipainon (ml. lihavuus) yleisyys (%) 13–16-vuotiailla	20,8	21,4	19,1	
Ylipainon (ml. lihavuus) yleisyys (%) 2–6-vuotiailla	16,8	15,7	18,1	
Ylipainon (ml. lihavuus) yleisyys (%) 7–12-vuotiailla	20,9	19,6	18,0	
Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi, % 4. ja 5. luokan oppilaista	8,7		13,5	
Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	24,7		24,8	
Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	26,7		32,4	
Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	20,1		20,3	

Laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan kirjallinen arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa, % kouluista	92		92	
--	----	--	----	--

Taulukko 6. Lasten ja nuorten liikkumiseen ja terveydentilaan liittyvät vähimmäistietosisältöindikaattorit.

Vuonna 2023 kouluterveyskyselyyn vastanneista 8.–9.-luokkalaisista noin 63 % söi päivittäin koululounaan. Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista puolet söivät koululounaan päivittäin ja 1. ja 2. vuoden lukiolaisista 79 % raportoi syövänsä koululounaan päivittäin. Koululounaan väliin jättävien osuus oli pienentynyt yläkoulussa, mutta kasvanut lukiossa. Sekä yläkoulussa, että lukiossa tytöt raportoivat lounaan väliin jättämisestä useammin kuin pojat.

Tietoa terveellisestä ravitsemuksesta on paljon, mutta terveellisen syömisen peruselementit silti puuttuvat osalta lapsista ja nuorista. Ammatillaiset tunnistavat taloudellisen tilanteen ravitsemussuositusten toteuttamisen haasteena perheissä. Pikaruokakulttuuri ja nopeat helpot vaihtoehdot saattavat kiireisessä arjessa ohittaa terveelliset valinnat. Nuorten osalta tunnistetaan lisäksi syömättömyyttä ja paistopistetuotteiden ja energiajuomien kulutusta aterioiden korvikkeina.

Indikaattori	2021	2023
Ei syö koululounasta päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista	39,6	36,9
Ei syö koululounasta päivittäin, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	50,0	48,6
Ei syö koululounasta päivittäin, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	17,9	21,1

Taulukko 7. Lasten ja nuorten ravitsemukseen liittyvät vähimmäistietosisältöindikaattorit

Lukiolaisista kolmasosa koki vahvaa positiivista mielenterveyttä, mikä on koko Pirkanmaan tilannetta parempi tulos. Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla sen sijaan tilanne oli huonontunut edellisestä kouluterveyskyselykierrroksesta. Yläkoulun 8. ja 9. luokkalaisilla sekä lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla ahdistusta kokevien osuudet ovat kaudella hieman laskeneet, etenkin lukiossa ero naisten ja miesten välillä on merkittävä; miehistä 6 % raportoi kohtalaisen tai vaikean ahdistuksen kokemuksia, kun naisista vastaava luku on 21 %. Ammatillisen oppilaitoksen

1. ja 2. vuoden opiskelijoista ahdistusta raportoi peräti 31 %, mikä on koko Pirkanmaata heikommalla tolalla.

Sosiaaliin vapaa-ajan harrastuksiin liittyvän yhteisöllisyyden on osoitettu olevan merkittävä ennaltaehkäisevä tekijä psyykkisten oireiden kehitymisessä psykiatrisiksi häiriöiksi. Vapaa-ajallaan harrastuksissaan sosiaalisesti aktiivisilla nuorilla on osoitettu olevan myöhemmin vähemmän psykiatrasta sairastavuutta, huolimatta nuoruudessa esiintyneistä ahdistuneisuusoireista¹⁸, mikä ohjaa edelleen Lempäälää edistämään yhteisöllisiä toimintamuotoja ja harrastamisen mahdollisuuksia niin kouluissa kuin vapaa-ajalla.

Päihteettömyys on ollut trendi nuorten keskuudessa viime vuodet. Myös ammattilaiset tunnistavat lasten ja nuorten päihteiden käytön viime vuosina vähentyneen. Polarisaatio on lisääntynyt ja tämä näkyy päihteiden käytössäkin. Tilastojen valossa polarisaatio päihteiden käytössä näkyy etenkin lukion ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden välillä. Ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista huolta herättävää päihteiden käyttöä tai rahapelaamista on noin 13 %:lla, lukiolaisilla vastaava osuus on 1,5 %. Huolta herättävää päihteiden käyttöä on Lempäälässä kouluterveyskyselyn tuloksilla mitattuna toisella asteella vähemmän kuin koko Pirkanmaalla keskimäärin.

Sähkösavukkeiden käyttö on lisääntynyt viime vuosina ja kokeiluja sekä käyttöä tunnistetaan hyvin nuortenkin lasten parissa. Huolta herättää myös some- ja peliriippuvuus. Nuorten oman kokemuksen mukaan hyvinvointihuolista tai päihteistä ei ole aina helppo puhua aikuisille, sillä seuraukset mietityttävät. Erilaiset anonyymit chat-palvelut koetaan hyvinä väylinä hakea neuvoa tai tukea. Matalan kynnyksen tukea toivotaan kuitenkin lisää, siitä huolimatta viime aikojen leikkaukset ovat kohdistuneet moniin matalan kynnyksen palveluihin.

¹⁸ Timonen ym. Social leisure time activities as a mediating link between self-reported psychological symptoms in adolescence and psychiatric morbidity by young adulthood: the Northern Finland 1986 Birth Cohort study.

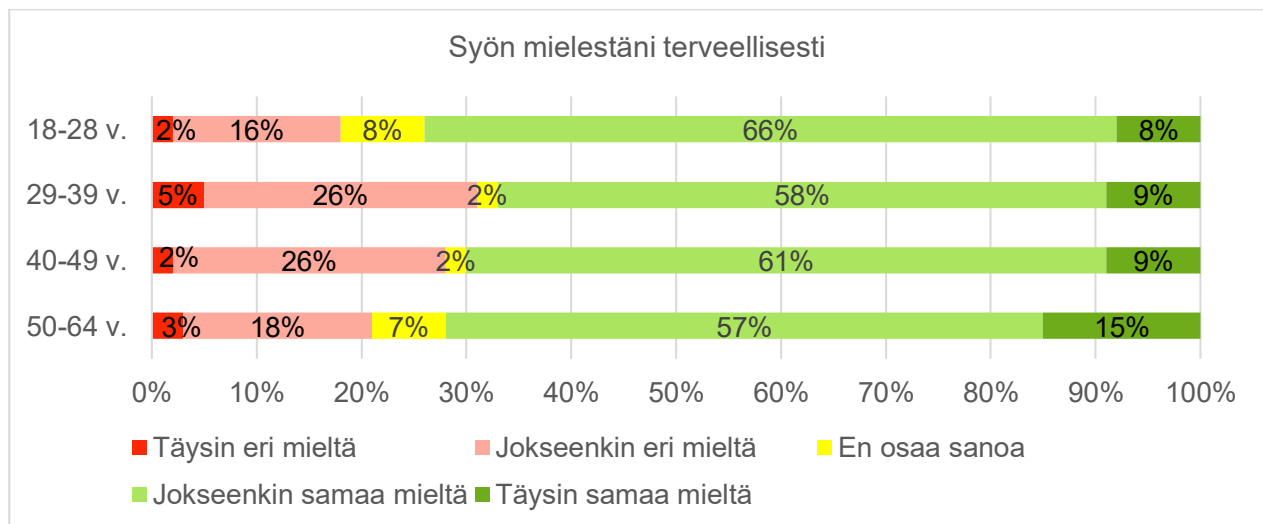
Indikaattori	2021	2023
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	20,3	19,0
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	22,2	30,6
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	16,6	13,5
Kokenut vahvaa positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana, % 8. ja 9. luokan oppilaista	28,9	21,8
Kokenut vahvaa positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	27,6	16,9
Kokenut vahvaa positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	24,7	33,3
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % 8. ja 9. luokan oppilaista	7,9	7,6
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	20,0	12,7
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	2,1	1,5
Alaikäisten alkoholiostot vähittäismyynnistä % 8. ja 9. luokan oppilaista	7,1	10,5
Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnistä % 8. ja 9. luokan oppilaista	6,3	15,9
Ehkäisevää päihdetyötä yhteisesti kirjattujen käytäntöjen mukaisesti toteuttavat peruskoulut, % peruskouluista	58	31

Taulukko 8. Lasten ja nuorten mielen hyvinvointiin ja päihteisiin liittyvät indikaattorit

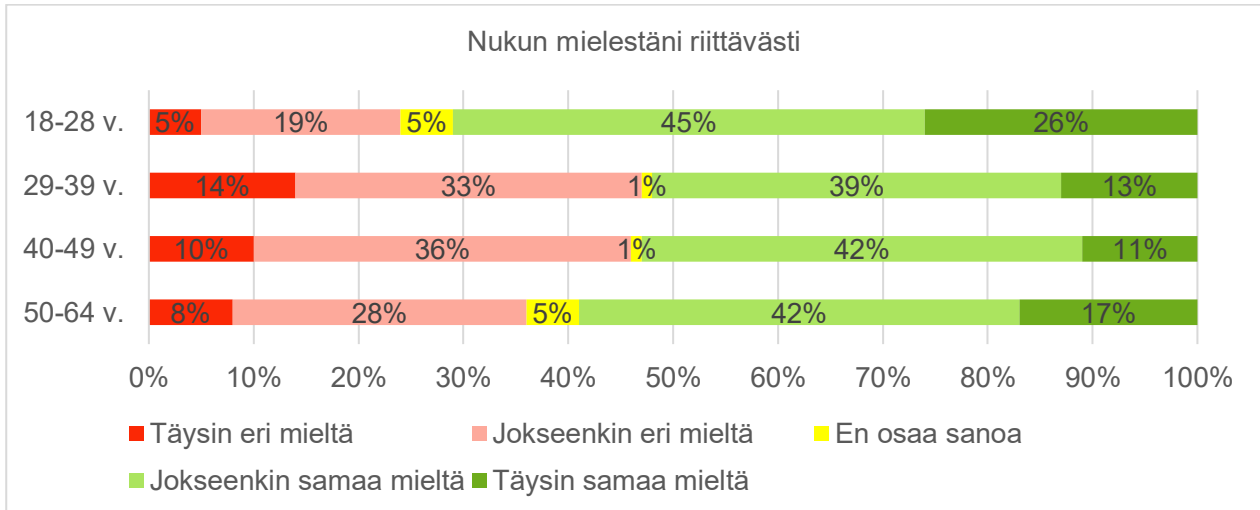
Vaikka suurin osa lempääläisistä lapsista ja nuorista voi hyvin, on Lempäälässä syytä kiinnittää huomiota lasten ja nuorten terveellisten elintapojen vahvistamiseen, liikkumisen edistämiseen arjessa, yhteisöllisyyden ja yhteisöllisyyttä tukevien toimintamuotojen lisäämiseen ja vanhemmuuden tukemiseen. Polarisaatio hyvinvoinnissa näkyy indikaattoreiden valossa nuorten kohdalla erityisesti toisen asteen opiskelijoiden hyvinvointi- ja terveyseroina, sekä tyttöjen lisääntyneenä koetun hyvinvoinnin heikkenemisenä.

2.4. Työikäisten hyvinvointi

Työikäisen väestön hyvinvoinnista on saatavilla niukemmin tietoa kuin lasten ja nuorten osalta. Lempääläisten työikäisten hyvinvoinnin tilannekuva rakentuu pitkälti Lempäälässä toteutettujen hyvinvointikyselyiden tuottamaan tietoon ja laadulliseen arjen ilmiötietoon. Valtaosa lempääläisistä työikäisistä voi hyvin. Enemmistö Lempäälän työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneista koki nukkuvansa riittävästi sekä syövänsä terveellisesti. Suurin osa (95 %) vastaajista kertoi syövänsä päivittäin vähintään yhden lämpimän aterian ja 90 % vastaajista kertoi syövänsä pääasiassa itse valmistettuja ruokia. Noin 5 % vastaajista kertoi syövänsä pääsääntöisesti valmisruokia, eniten 50–64-vuotiaat. Työikäisen hyvinvointikyselyyn vastanneista yli puolet kertoi pääsääntöisesti nukkuvansa noin 7 tuntia yössä. Vähän, alle 6 tuntia yössä, nukkuvia oli 20 % vastaajista. Alle 6 tuntia yössä nukkuvien osuus oli suurin 50–64 –vuotiailla (26 %), kun taas yli 8 tuntia nukkuvien osuus oli suurin (45 %) 18–28-vuotiailla vastaajilla. Sekä nuorten että aikuisten elintapoihin tunnistetaan vaikuttavan ”nopean mielihyvän hakemisen” –trendi, mikä liittyy niin digilaitteiden ja somesisältöjen äärellä käytettävään aikaan kuin ravitsemusvalintoihinkin.

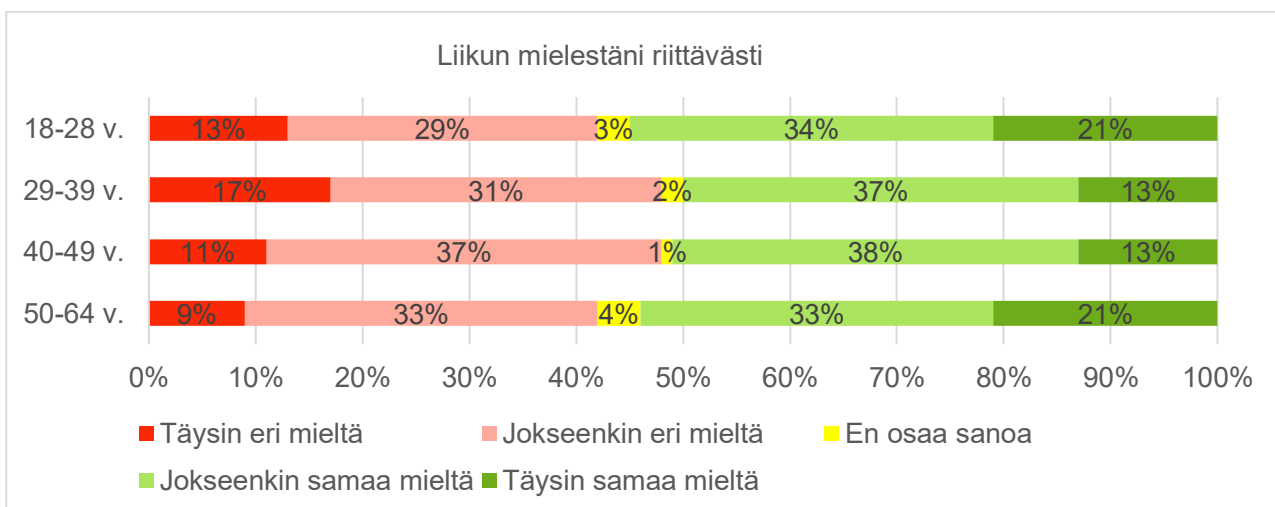

Kaavio 4. Terveelliset ravitsemustottumukset, työikäisten hyvinvointikysely 2024

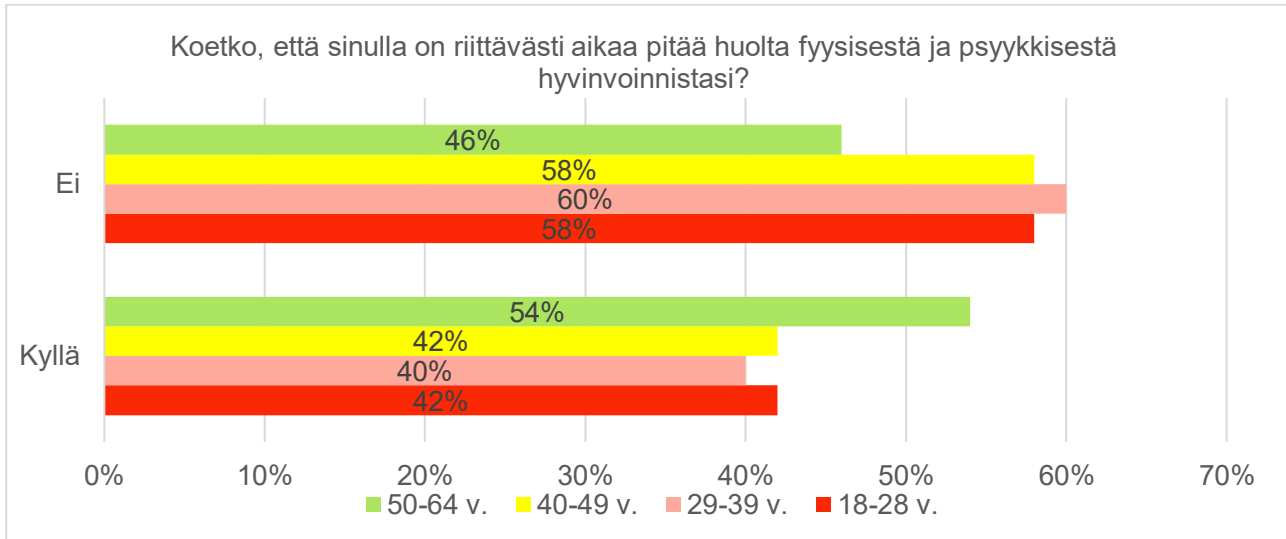

Kaavio 5. Riittävä lepo, työikäisten hyvinvointikysely 2024.

Liikuntasuositusten mukaan liikkui 38 % työikäisten hyvinvointikyselyyn vuonna 2023 vastanneista. Vuoden 2024 työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneista melkein puolet oli tyytymättömiä liikkumisen riittävytyteen. Liikkumiselta aikaa työikäisillä vievät esimerkiksi työ, lapsiperhearkki, digilaitteiden ja sosiaalisen median käyttö. Työikäisten osalta tarve olisi monipuolisemman liikkumisen lisäämiselle. Ammattilaisten näkemysten mukaan sekä työikäisten että ikäihmisten osalta huolena on polarisoituminen: toiset liikkuvat aktiivisesti ja osa terveytensä kannalta aivan liian vähän.

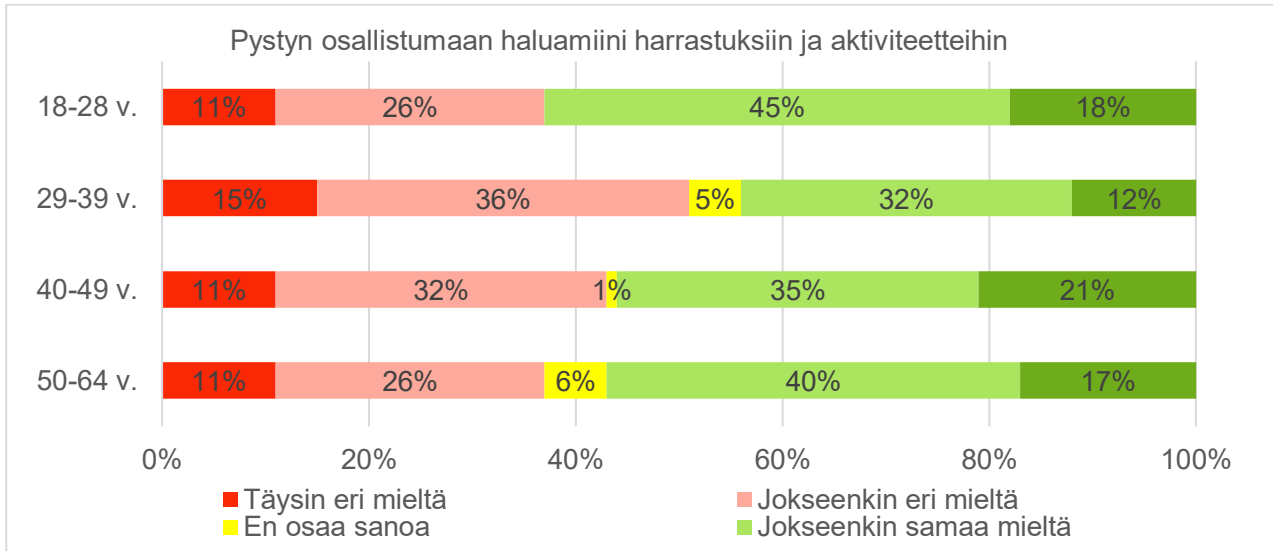
Kaavio 6. Riittävä liikkuminen, työikäisten hyvinvointikysely 2024.

Kaavio 7. Kokemus riittävästä ajasta fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtimiseen, työikäisten hyvinvointikysely 2024

Kaikista työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneista erittäin heikko osallisuuden kokemus oli 11 %:lla. Sukupuolittain tarkasteltuna osallisuuden kokemuksessa oli eroja. Miehistä erittäin heikko osallisuuden kokemus oli 18 %:lla kun naisilla vastaava osuus oli 9 %. Kaikissa vähemmistöryhmissä erittäin heikkoa osallisuutta kokevien osuus oli suurempi kuin koko vastaajaryhmässä. Erittäin heikko osallisuuden kokemus mitattiin 17 %:lla etniseen vähemmistöön kuuluvista, 16 %:lla vammaisista tai pitkäaikaissairaista henkilöistä ja peräti 25 %:lla seksuaalivähemmistöön kuuluvista.

26 % työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneista tunsivat itsensä yksinäiseksi. Yksinäisyyttä kokivat eniten 18–28 –vuotiaat (37 %). Myös ammattilaisten havainnoissa työikäisten yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemukset ovat kasvussa. Suurin osa vastaajista (71 %) koki tukiverkostonsa riittäviksi, tukiverkostonsa riittämättömiksi kokevien osuus oli voimakkainta (27–28 %) ikäryhmissä 29–39 –vuotiaat ja 40–49 –vuotiaat. Työikäisten osallisuuden haasteina nähdään jaksamisen haasteet. Myös hintojen nousun tunnistetaan kaventavan osallistumista ja vaikuttavan esimerkiksi kulkemiseen.

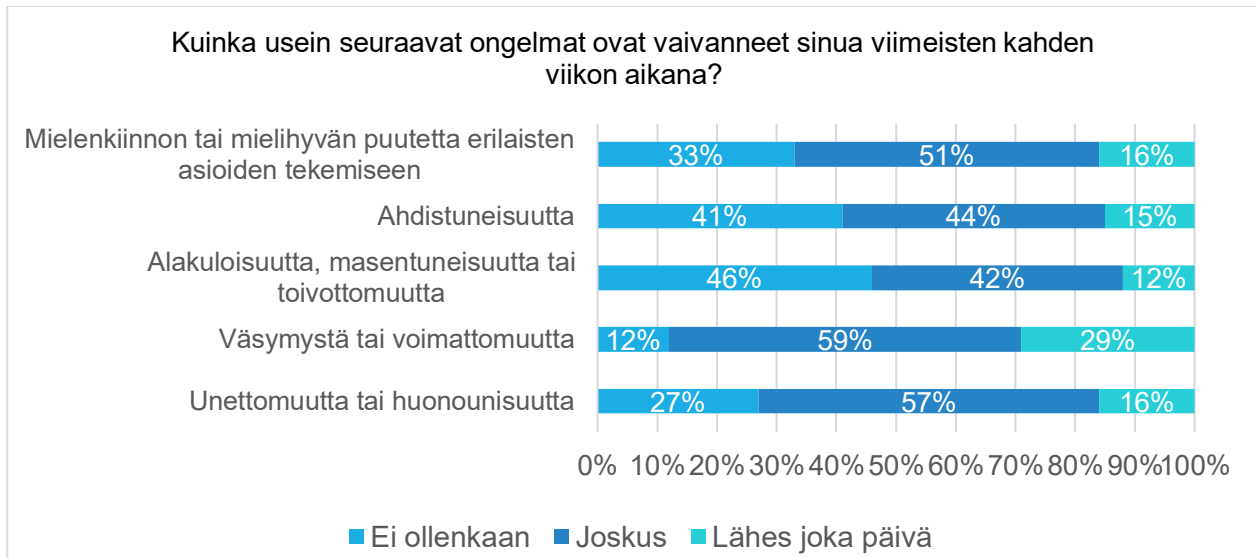
Kaavio 8. Mahdollisuudet osallistua harrastuksiin ja aktiviteetteihin, työikäisten hyvinvointikysely 2024.

Työttömyyden kasvu, toimeentuloon ja palveluihin tehtävät leikkaukset, niukkuus ja jatkuva puhe näistä lisäävät ammattilaisten kokemusten mukaan epävarmuutta ja huolta työikäisessä väestössä. Erilaiset globaaleihin kriiseihin liittyvät huolet kuormittavat väestöä ja myös valtakunnallisesti on alettu kiinnittää huomiota väestön henkiseen kriisinkestävytyteen.¹⁹ Erityisesti vuonna 2024 tarve taloudelliselle tuelle koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla aikuisilla on ollut kasvussa. Myös ruoka-avun tarvetta on esiintynyt mahdollisesti aiempaa enemmän.

Työikäisten hyvinvointikyselyn tulosten mukaan naiset kokivat enemmän mielen hyvinvointiin liittyviä huolia kuin miehet. Ainoastaan mielenkiinnon ja mielihyvän puutteen kokemus oli miehillä tavallisempaa kuin naisilla. Ikäryhmittäin tarkasteltuna nuoret aikuiset, 18–28-vuotiaat, kokivat enemmän ahdistuneisuutta ja alakuloisuutta kuin muiden ikäryhmien edustajat. Ammattilaisten kokemusten mukaan työikäisten uupumiseen, stressiin ja palautumiseen liittyvät huolet ovat työikäisten väestön keskuudessa tyypillisimpiä mielen hyvinvoinnin haasteita. Noin 30 %

¹⁹ Kestilä & Karvonen ym. Ratkaisuja kestävän yhteiskunnan rakentamiseen.

työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneista raportoi kokevansa väsymystä ja voimattomuutta lähes päivittäin.

Kaavio 9. Mielenhyvinvoinnin haasteet, työikäisten hyvinvointikysely 2024

Lempäälän työikäisten hyvinvointikyselyn naisvastaajista 27 % ja miesvastaajista 15 % oli kokenut viimeisen 12 kk aikana henkistä tai fyysistä väkivaltaa, seksuaalista häirintää, kiusaamista päivittäisessä yhteisössä, rasismia tai syrjintää. Sekä naisilla että miehillä henkinen väkivalta oli yleisin koettu väkivallan muoto.

Useilla valtakunnallisesti kerätyillä päihdetilannetta kuvaavilla indikaattoritiedoilla tarkasteltuna Lempäälän tilanne päihteettömyyden osalta vaikuttaa varsin hyvältä (taulukko 9). Työikäisten osalta päihteisiin liittyvät ammattilaisten huolet kytkeytyvät someriippuvuuteen, taloushuoliin, työttömyyteen ja yleiseen elämänhallintaan. Työelämän muutokset ja arjen hektisyys ovat ammattilaisten mukaan myös nähtävillä. Myös avun saanti ja ajan varaaminen terveydenhuoltoon riippuvuuteen liittyvissä huolissa on koettu haasteeksi.

Lempäälässä työikäisten hyvinvointikyselyyn vastanneista 4 % kertoi, että on joko itse tai hänen läheisensä on ollut huolissaan alkoholin käytöstä viimeisen vuoden aikana. Huolta alkoholin käytöstä oli miehistä 7,5 %:lla ja naisista 3,4 %:lla. Luvut eivät kerro todellista tilannetta alkoholin riskikäytössä, Pirkanmaalla työikäisestä väestöstä alkoholia liikaa käyttävien osuus oli vuonna

2022 noin 28 %. Ennaltaehkäisyn näkökulmasta on keskeistä, mitä tapahtuu, kun huoli päihteiden käytöstä herää itsellä tai läheisellä. Ammattilaiset tunnistavat päihdehuolissa asiakkailta vaikean aiheen välttelyä ja puheeksi ottamisen haasteita. Läheisen päihteiden käyttöön on vaikea puuttua ja väliin kaivataan usein ulkopuolista asiantuntijaa tai tukea. Toisaalta puheeksi ottaminen on viime vuosina kuitenkin vähitellen yleistynyt. Päihteiden käyttöön liittyvän stigman purkamiselle on kuitenkin edelleen tarvetta.

Eniten päivittäistä tupakointia raportoitiin 50–64 –vuotiaiden ryhmässä (11 %), kun taas sähkötupakan satunnaista ja säännöllistä käyttöä oli eniten 18–28 –vuotiaiden ryhmässä (8 %). Nuuskaa käytettiin useimmin satunnaisesti ja säännöllisesti 18–28-vuotiaiden ja 29–39 –vuotiaiden ryhmissä. Valtaosa vastaajista ei ollut koskaan käyttänyt huumausaineita (95 %). Kannabista oli kokeiltu ja käytettiin enemmän miesten keskuudessa, satunnaisesti kannabista kertoi käyttävänsä 1 % vastaajista.

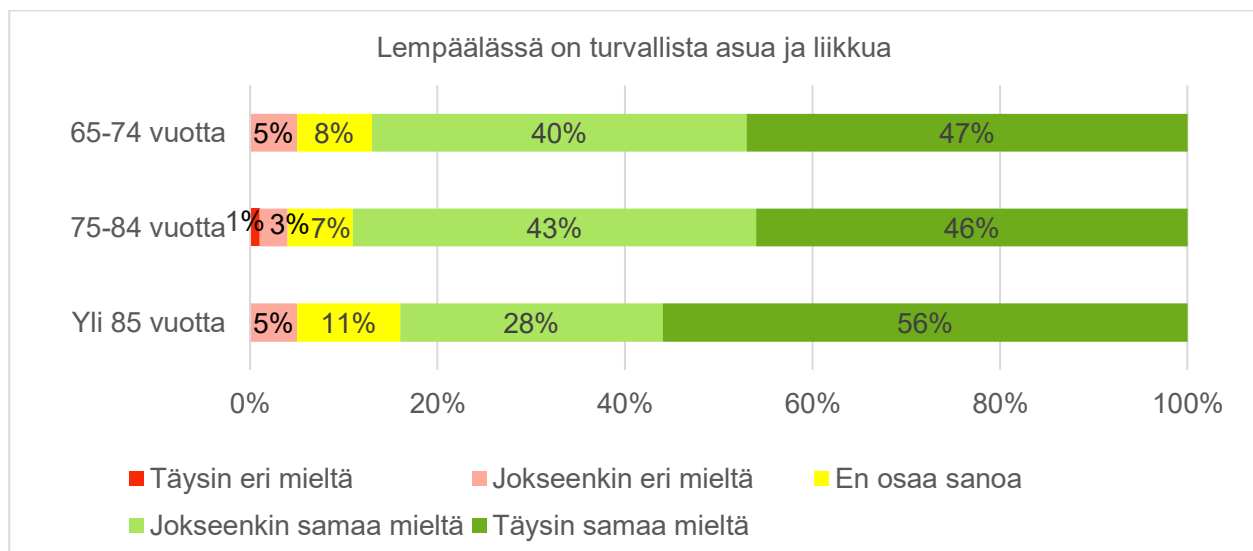
Indikaattori	2021	2022	2023
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset / 1 000 asukasta	2,3	2,5	1,9
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset / 1 000 asukasta	2,8	2,7	2,4
Päihteiden vaikutuksen alaisina tehdyistä väkivaltarikoksista syyllisiksi epäillyt / 1 000 asukasta	0,8	0,3	0,3
Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1 000 asukasta	2,1	1,6	1,4
Päihtyneiden säilöönnotot / 1 000 asukasta	1,5	1,7	1,3
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 4. ja 5. luokan oppilaista	2,2		1,0
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	5,0		4,9
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista.	7,1		9,9

Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista.	5,2		5,2
--	-----	--	-----

Taulukko 9. Päihteiden käyttöön liittyvät indikaattorit.

2.5. Ikääntyneiden hyvinvointi

Ikääntyvän väestön hyvinvoinnista on saatavilla vain vähän valtakunnallisesti kerättyä kuntatasoista seurantatietoa. Lempääläisten ikääntyneiden hyvinvoinnin tilannekuva rakentuu valtakunnallisesti kerätyn indikaattoritiedon ohella pitkälti Lempäälässä vuonna 2023 toteutetun ikäihmisten hyvinvointikyselyn tuottamaan tietoon ja laadullisen arjen kokemustietoon. Ikäihmisten hyvinvointikyselyyn vastasi vuonna 2023 noin 14 % yli 65-vuotiaista lempääläisistä. Yli 65-vuotiaat ovat Lempäälässä vuoden 2030 väestöennusteessa kasvava väestöryhmä. Ikääntyneiden hyvinvointikyselyn tulosten mukaan lempääläiset ikääntyneet voivat varsin hyvin, mutta useilla hyvinvoinnin osa-alueilla tarkasteltuna hyvinvoinnin haasteiden yleisyys kasvaa iän karttumisen myötä. Ikääntynyttä väestöä tulisikin tarkastella heterogeenisena eri ikäryhmiä sisältävänä väestöryhmänä.

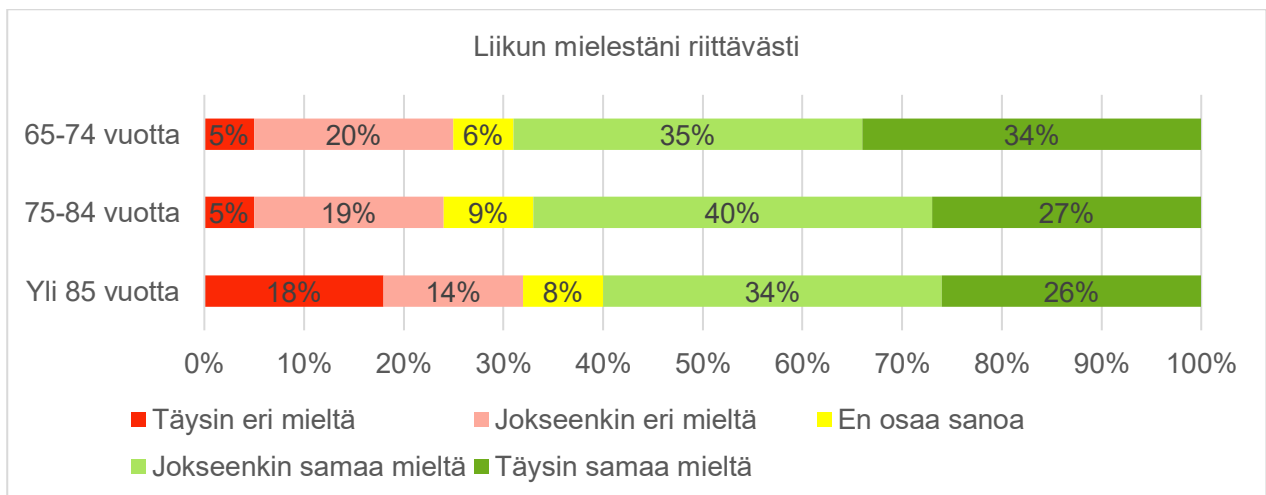

Kavio 10. Turvallisuuden kokemukset, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

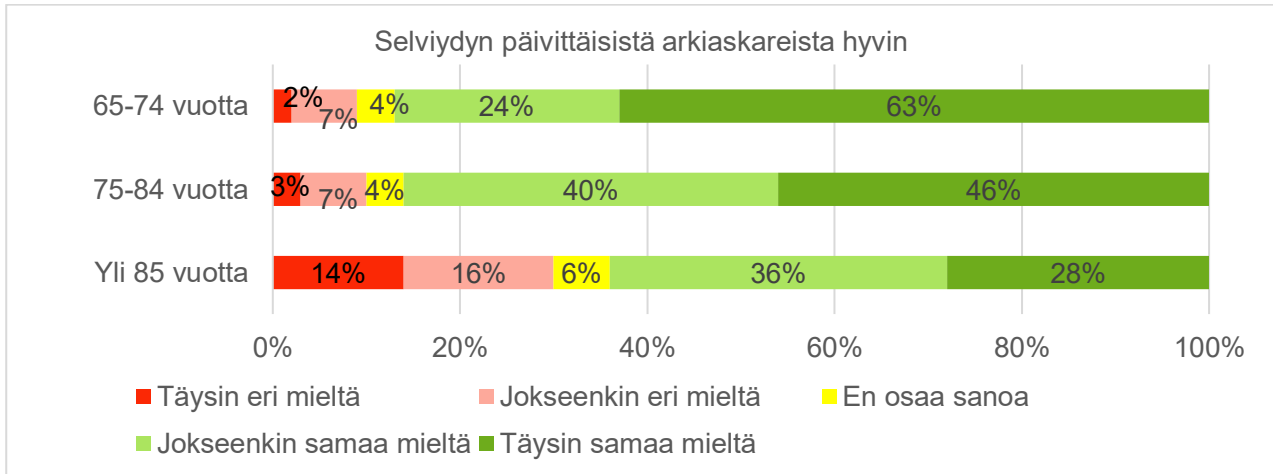
Valtaosa yli 65-vuotiaista kokee Lempäälän turvallisena paikkana asua ja liikkua. Huolta ikääntyneet ovat kuitenkin tuoneet esiin katujen talvikunnossapidosta ja kuljetuspalveluista, jotka

voivat olla ratkaisevassa asemassa osallistumis- ja liikkumismahdollisuuksien suhteen etenkin toimintakyvyn heiketessä. Ikääntyneiden parissa työskentelevät ja ikääntyneet itse ovat kiinnittäneet huomiota taloudellisen tilanteen heikkenemisen myötä vähentyneeseen liikkumiseen. Toisaalta toimintamahdollisuuksien ja harrastusmahdollisuuksien kuvataan Lempäälässä olevan hyvät, etenkin ikääntyneiden liikuntapalveluiden suhteen. Turvattomuuden tunne vähentää kuitenkin kotoa lähtemistä ja liikkumista.

Yli 85-vuotiaista peräti 32 % kokee liikkuvansa liian vähän ja niin ikään 30 % yli 85-vuotiaista kokee haasteita päivittäistä arkiaskareista suoriutumisessa. Ikääntyneiden osalta ulkoliikunnan olosuhteet koetaan Lempäälässä hyvinä. Samoin luonnon läheisyyttä arvostetaan. Liikkumista edistävien palvelujen osalta haasteiksi nähdään pitkät kesä- ja joulutauot, jotka voivat olla toimintakyvyn heikkenemisen kannalta ratkaisevia. 65 vuotta täyttäneiden väestöön suhteutettu kaatumisiin liittyvien hoitajaksojen määrä oli kasvussa 2021–2023, mutta vuonna 2024 kaatumisten määrä on jälleen vähentynyt (taulukko 10). Sairaalahoitoon johtaneita yli 65-vuotiaiden kaatumisia on Lempäälässä vuosina 2021–2024 ollut vuosittain 122–157.

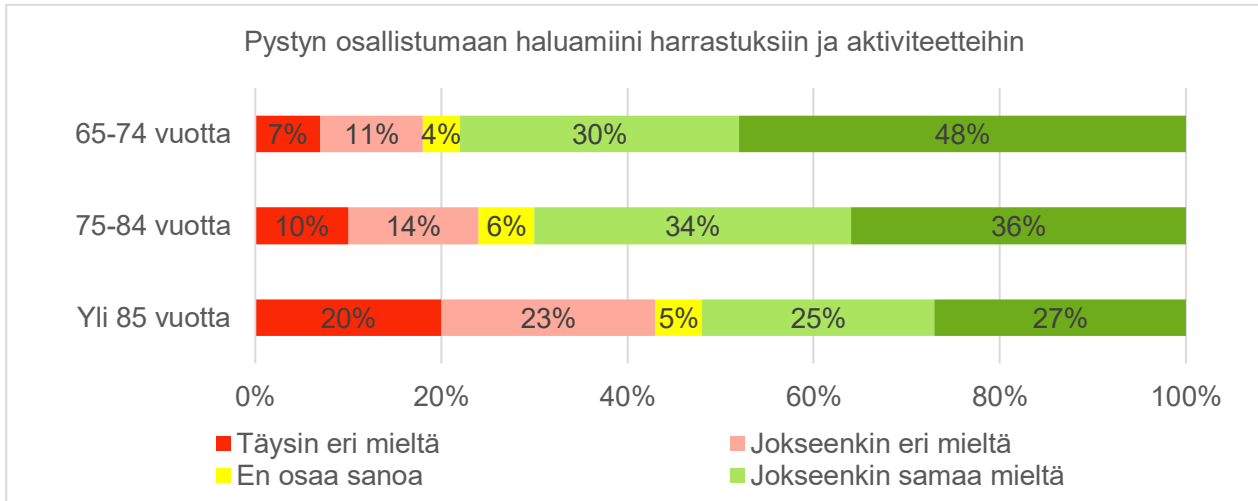

Kaavio 11. Riittävä liikkuminen, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

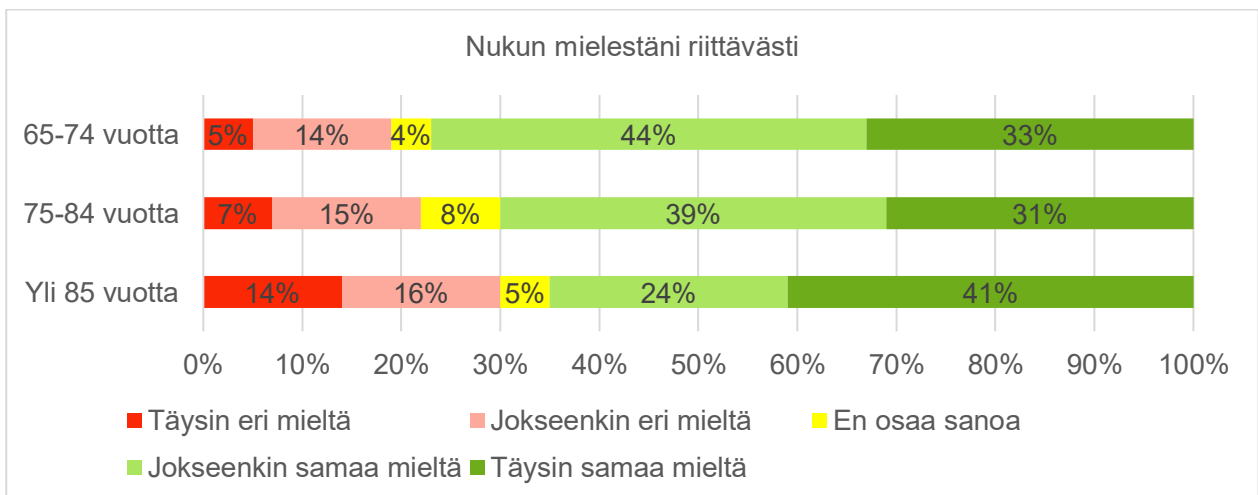
Kaavio 12- Päivittäisistä arkiaskareista selviytyminen, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

Ikääntyneiden hyvinvointikyselyn mukaan yli 70 %:lla vastaajista ei ollut esteitä harrastustoimintaan osallistumiseen, mutta neljäsosa kokee vaikeuksia harrastustoimintaan osallistumisessa. Yli 85-vuotiaista 43 % kokee, että ei pysty osallistumaan haluamiinsa harrastuksiin ja aktiviteetteihin. Jonkin verran ikäihmiset kokevat osallistumisen esteiksi harrastuskaverien ja liikenneyhteyksien puutteen. Ikääntyneet toivovat harrastusmahdollisuuksia lähelle kotia. Ikääntyneet itse ovat tuoneet esiin tarvetta myös erilaisten toimintojen säännöllisyydelle ja pysyvyydelle. Kohtaamisen ja kohdatuksi tulemisen merkitys korostuu etenkin siinä vaiheessa, kun tullaan uutena toimintaan mukaan. Lempäälän kulttuuritapahtumien tarjonta koetaan hyvänä, mutta samalla tunnistetaan tarve laajemmalle säännölliselle kulttuurikokemuksia mahdollistavalle ikääntyneille kohdennetulle toiminnalle, joka vahvistaisi osallisuuden kokemuksia pitkäjänteisemmin.

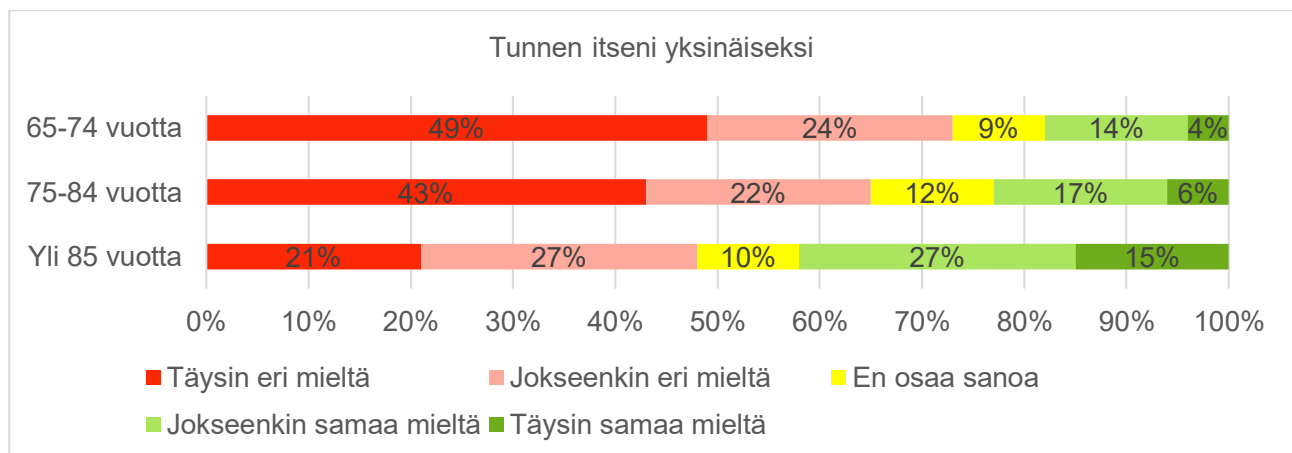
Kaavio 13. Mahdollisuudet osallistua harrastuksiin ja aktiviteetteihin. Ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

98 % ikääntyneiden hyvinvointikyselyyn vastanneista ilmoitti syövänsä vähintään yhden lämpimän aterian päivässä ja 73 % koki nukkuvansa tarpeeksi. Tarve edullisille yhteisöllisille ruokailumahdollisuuksille on tunnistettu ja erityisesti ikääntyneiden miesten yksipuolinen ravitsemus on herättänyt ammatillisissa sekä ikääntyneiden itsensä keskuudessa huolta.

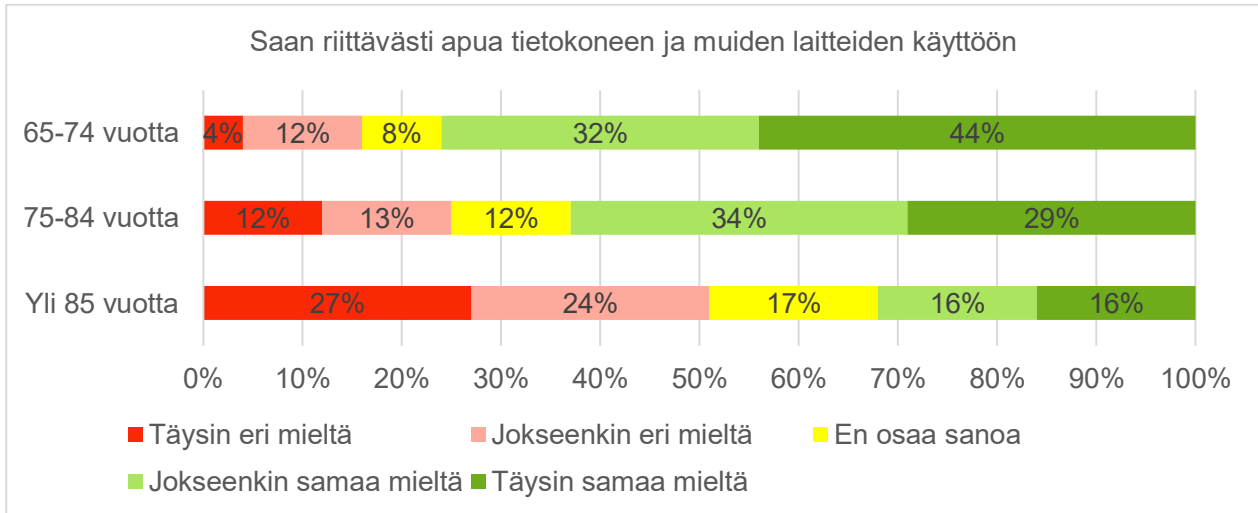
Kaavio 14. Riittävä lepo, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

Vuonna 2023 43 % 75 vuotta täyttäneistä asui yksin. Ammattilaisten kokemuksen mukaan ikäihmisten yksinäisyys ja eristyisyys ovat lisääntyneet. Ikääntyneiden hyvinvointikyselyyn vastanneista 22 % koki itsensä yksinäiseksi ja 11 %:lla mitattiin erittäin heikko osallisuuden kokemus. Ikääntyneiden kohdalla sukupuolittain tarkasteltuna osallisuuden kokemuksessa ei ollut eroa, mutta yli 85-vuotiaiden vastaajien kohdalla heikkoa osallisuutta kokevien osuus oli suurempi kuin nuoremmissa ikäryhmissä (14 %). Noin 70 % kyselyyn vastanneista tunsi olevansa tarpeellinen ja kuuluvansa hänelle tärkeään joukkoon ja noin 80 % koki voivansa vaikuttaa elämänsä kulkuun ja kokee elämällään olevan tarkoitus. Kuitenkin noin 10 % tunsi tarpeettomuuden tunnetta ja elämän tarkoituksettomuutta.

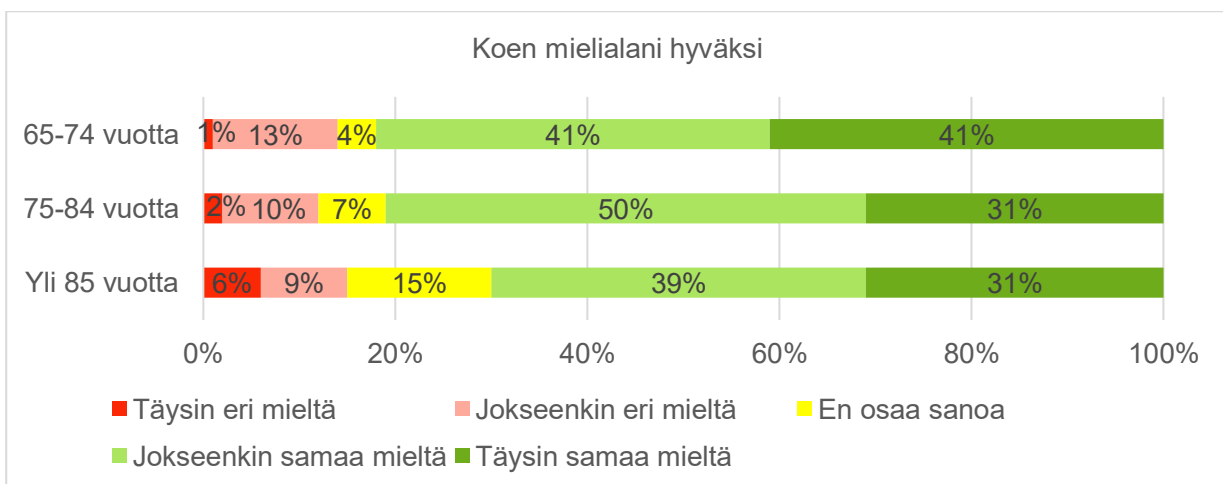
Kaavio 15. Yksinäisyyden kokemukset, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023

Huolta ikääntyneiden parissa toimivilla herää erityisesti kotiin jäävistä ikääntyneistä sekä sivuun ja tavoittamattomiin jäävistä haavoittuvassa asemassa olevista ikääntyneistä. Huolta herättää palveluiden vetäytyminen ja eri toimijoiden palvelujen väliin jäävät ikääntyneet. Myös turvattomuuden tunteen on tunnistettu lisääntyneen ikääntyneidenkin kohdalla, mikä voi johtaa eristäytymiseen tai kotiin jäämiseen. Kohtaamiset mahdollistavien palveluiden karsinta ja palveluiden muuttuminen etäpalveluiksi huolettaa. Viestinnän ikääntyneille suunnatausta palveluista on koettu parantuneen, mutta huolta herättää tiedon valuminen ainoastaan digitaalisiin kanaviin. Tukea digilaitteiden käyttöön toivotaan lisää.

Kaavio 16. Riittävä apu digilaitteiden käytössä, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

Ikääntyneiden päihteiden käytöstä on saatavilla hyvin vähän kuntakohtaista tilastotietoa. Lempäälässä toteutetun ikääntyneiden hyvinvointikyselyn mukaan ainoastaan 4 % kaikista vastaajista oli joko itse tai hänen läheisensä oli ollut huolissaan alkoholin käytöstä viimeisen vuoden aikana. Pirkanmaalla liikaa alkoholia käyttävien 65-vuotta täyttäneiden osuus sen sijaan oli vuonna 2022 noin 30 %. Ikääntyneiden hyvinvointikyselyyn vastanneista 12–15 % ilmoitti koetussa mielialassa heikentymistä. Ikääntyneillä päihteisiin liittyvä ongelmat ja masennus ovat ammattilaisten kokemuksen mukaan lisääntyneet. Huolta herättävät erilaiset nivelvaiheet kuten eläkkeelle siirtyminen ja kriisit, yksinäisyys sekä taloudellisen tilanteen heikentyminen.

Kaavio 17. Koettu mieliala, ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023.

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Yksinasuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavan ikäisestä asuntoväestöstä	44,6	45,2	43,4	
Omaishoidon tuen 75 vuotta täyttäneet hoidettavat vuoden aikana, % vastaavan ikäisestä väestöstä	2,5	2,3	2,4	3,9
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	299,9	311,0	366,0	326,4
Päihdesairauksien vuodeosastohoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 1 000 vastaavan ikäistä	6,3	7,1	4,2	
Kunta on asettanut tavoitteet ja toimenpiteet ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä edistävien ravitsemustottumusten lisäämiseksi, %	100		0	

Taulukko 10. Ikääntyneiden hyvinvointiin liittyvät vähimmäistietosisältöindikaattorit

3 Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen toimenpiteiden arviointi 2021–2024

Valtuustokauden alkaessa vuonna 2021 hyvinvoinnin edistämisen toimintakenttä Lempäälässä oli hyvin erinäköinen kuin valtuustokauden päättyessä vuonna 2025. Vuosina 2021 ja 2022 hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteiden toteutumiseen vaikuttivat edelleen vahvasti koronapandemiaan liittyvät toimintojen ja kokoontumisten rajoitustoimet. Vuosina 2021 ja 2022 hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtäväkenttään Lempäälän kunnassa kuuluivat vielä silloisen hyvinvointilautakunnan alaiset sosiaali- ja terveystoimet. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirtyivät vuoden 2023 alusta Pirkanmaan hyvinvointialueen vastattaviksi ja toteutettaviksi. Kuluneella valtuustokaudella toteutui myös toinen laaja hallinnollinen uudistus, kun työllisyyspalvelut siirtyivät valtiolta kuntien vastuulle ja Tampereen seudun työllisyysalue aloitti toimintansa vuoden 2025 alusta alkaen.

Lempäälässä asukkaiden hyvinvointia edistetään myös edellä kuvattujen uudistusten jälkeen arjessa monin tavoin. Hyvinvointityön kivijalan muodostavat toimivat peruspalvelut. Edellytyksiä väestön hyvinvoinnille ja terveydelle luodaan varhaiskasvatukseen ja koulujen arjessa, kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluissa, työllisyyspalveluissa, ruokapalveluissa, kaavoituksessa, liikennejärjestelyitä suunniteltaessa sekä monissa muissa kunnan tehtävissä. Hyvinvoinnin edistämisen kenttä onkin laaja ja tehtävä kuuluu kaikille kunnan toimialoille. Lisäksi paikallisilla järjestöillä, yksityisillä yrityksillä ja yhteisöillä on keskeinen rooli hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistämässä.

Lempäälän kunnan hyvinvointisuunnitelmassa vuosille 2022–2024 on määriteltynä neljä hyvinvoinnin edistämisen teemaa, joita kuluvalle suunnitelmakaudella on edistetty. Päättyvän suunnitelmakauden teemat ovat:

- kestävä elämäntapa
- kulttuuri ja osallisuus
- liikkumisen aktivointi
- mielenterveys ja päihteettömyys

Tässä luvussa tarkastellaan aluksi hyvinvoinnin edistämisen toimia kunnan eri sektoreilla hyte-kertoimen indikaattoreiden avulla. Tämän jälkeen arvioidaan ensin hyvinvoinnin edistämisen yhteistyön ja koordinoinnin toteutumista vuosina 2022–2024, jonka jälkeen kuvataan päättyvän valtuustokauden hyvinvointisuunnitelman toteutuminen hyvinvointisuunnitelman teemojen mukaisesti.

3.1. Hyvinvoinnin edistämisen toimien tilanne Lempäälässä hyte-kertoimen indikaattoreilla tarkasteltuna

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli hyte-kerroin on vuoden 2023 alusta valtakunnallisesti käyttöön otettu kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Hyte-kertoimen indikaattorit jakautuvat tulosindikaattoreihin ja prosessi-indikaattoreihin. Vuoden 2024 tiedoilla Lempäälän kunnalle maksettava valtionosuuden lisäosa on 555 500 euroa. Valtuustokauden aikana Lempäälän kunnan saama valtionosuus on kasvanut yli 100 000 euroa.

Tulosindikaattorit kuvaavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tuloksellisuutta väestötasolla ja niiden avulla mitataan muutosta hyvinvoinnissa (taulukko 11).

Sisältö	Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Yläkoululaisten koettu terveydentila	Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	24,7		24,8	
Yläkoululaisten ylipaino	Ylipaino, % osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	13,8		14,4	
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet	Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	6,3	6,5	5,7	
Pitkäaikainen toimeentulotuki	Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	1,7	2,0	1,8	
Työkyvyttömyyseläke	Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	4,4	4,3	4,1	4,1

65 vuotta täyttäneiden kaatumiset ja putoamiset	Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön.	299,9	311,0	366,0	326,4
---	---	-------	-------	-------	-------

Taulukko 11. Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Prosessi-indikaattorit kuvaavat kunnan voimavaroja ja toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Indikaattorit kuvaavat edellytysten luomista vaikuttavalle ja koordinoitulle6 hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kerää hyte-kertoimen prosessi-indikaattoreiden taustalla olevat tiedot joka toinen vuosi terveyden edistämisen aktiivisuutta kartoittavissa TEA-viisarikyselyissä. Prosessi-indikaattoreiden arvoasteikko on 0–100 pistettä, jossa 0 pistettä: ei/ei tietoa, 100: kyllä.²⁰

Hyvinvoinnin edistämisen johtamista, koordinaatiota ja rakenteita voidaan arvioida hyte-kertoimen kuntajohdolle suunnattujen prosessi-indikaattoreiden avulla (taulukko 12). Kuntajohdon prosessi-indikaattoreiden mukaan hyvinvoinnin edistämisen rakenteet ja koordinointi ovat Lempäälässä hyvällä tasolla. Indikaattorin ”hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen” tulos on kaudella vaihdellut. Lempäälän kunnan talousarvion palvelusuunnitelmassa on määritelty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteita, joita on arvioitu osana tarkastuslautakunnan arviointikertomusta. Valtuustokaudella erillisiä hyvinvointiraportteja tai hyvinvointikertomusta ei kuitenkaan ole käsitelty erikseen tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa.

Sisältö	Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kuntalaisten elintapojen raportointi	Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista	100	100	100	100
Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kuvaavat mittarit	Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista	100	100	100	100

²⁰ THL: hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit.

Hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen	Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen	100	100	0	0
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiantuntijuus	Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä	100	100	100	100
Asiakasraadit tai foorumit	Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämissä hyödynnetään asiakasraateja ja foorumeja	100	100	100	100

Taulukko 12. Hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit kuntajohdolle.

Kulttuurihyvinvoinnin osalta hyte-kertoimen prosessi-indikaattori otettiin Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksella käyttöön vuonna 2023. Kulttuurihyvinvointia tarkasteleva prosessi-indikaattori kuvaa kunnan toimia kulttuurihyvinvointitoimintaan osallistumisen kynnyksen madaltamiseksi. Lempäälässä on valtuustokaudella otettu käyttöön ja kehitetty kulttuuriluotsi- ja kulttuurilähetetoimintaa, jotka toteuttavat tämän indikaattorin sisältöjä.

Sisältö	Indikaattori	2023	2024
Osallisuus	Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä	100	100

Taulukko 13. Hyte-kertoimen prosessi-indikaattori kulttuuripalveluille.

Liikkumisen edistämisen prosesseja osana hyvinvoinnin edistämistä voidaan arvioida hyte-kertoimen liikuntatoimelle kohdennettujen prosessi-indikaattoreiden avulla (taulukko 14). Lempäälässä liikkumisen edistämisen osalta valtionosuuteen vaikuttavat käytännöt toteutuvat.

Sisältö	Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden raportointi	Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa	100	100	100	100

Seurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiskokous	Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen	100	100	100	100
Kohdennetut liikkumisryhmät lapsille ja nuorille	Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille	0	100	100	100
Vaikutusten ennakkoarvointi	Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat valmisteilla olevien lautakuntapäätösten vaikutusten ennakkoarvointiin	0	100	100	100
Liikunnan edistämisen poikkihallinnollinen työryhmä	Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä	100	100	100	100

Taulukko 14. Hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit liikuntapalveluille.

Myös peruskouluissa toteutettavalle hyvinvointityölle on osoitettu hyte-kertoimen prosessi-indikaattoreita (taulukko 15). Lempäälä saa täydet pisteet pitkistä liikuntavälitunneista ja kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastamisesta, joka on Lempäälässä vakiintunut käytäntö.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos toteutti kouluruokailusuosituksen noudattamista arvioivan indikaattorin laadunvarmistuksen vuonna 2023. Suosituksen mukaan sopiva aika lounaan syömiselle on noin kello 11–12. Vähimmäisaika ateriointiin on 30 minuuttia. Jos kysymykseen suosituksen noudattamisesta oli vastattu ”Kyllä” ja ensimmäinen lounas tarjottiin noin kello 10.45 tai myöhemmin ja ruokailuun oli varattu aikaa yli 25 minuuttia, katsottiin suosituksen toteutuvan. Muussa tapauksessa koulun vastaus kysymykseen ei täyttänyt kyllä-vastauksen kriteereitä. Laadunvarmistuksen seurauksena Lempäälän pistemäärä prosessi-indikaattorin osalta heikkeni vuonna 2023.

Sisältö	Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kouluruokailusuositus	Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta	93	93	26	26

	koululounaan ja välipalojen järjestämisessä				
Kouluympäristön ja - yhteisön tarkastus	Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus	100	100	100	100
Oppilaiden poissaolot	Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa	72	72	50	50
Liikuntavälitunnit	Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit	100	100	100	100

Taulukko 15. Hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit peruskoululle.

3.2. Hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen yhteistyö ja koordinointi 2021–2024

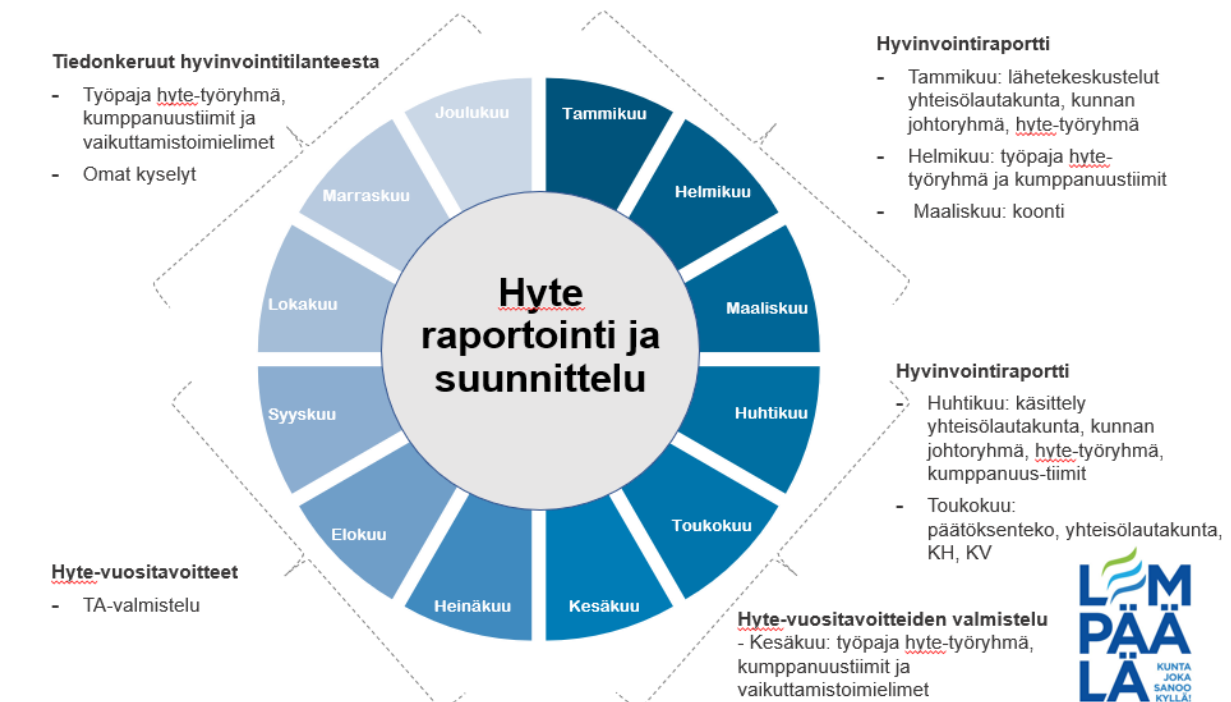
Hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen toimintakenttä on muuttunut oleellisesti kuluvan valtuustokauden aikana hyvinvointialueuudistuksen myötä. Myös kunnan sisäiset organisaatiomuutokset ovat vaikuttaneet hyvinvoinnin edistämisen vastuiden, roolien ja koordinaation järjestäytymiseen viime vuosien aikana Lempäälän kunnassa.

Hyvinvointialueuudistuksen valmisteluvaiheen aikana vuosina 2021 ja 2022 Lempäälässä valmisteltiin nykyistä hyvinvointisuunnitelmaa, johon hahmoteltiin kunnan tulevaan rooliin kytkeytyviä hyvinvoinnin edistämisen teemoja. Vuosina 2021–2022 valmisteltiin teemoja tarkentamaan Lempäälän kunnan ehkäisevän päihdetyön suunnitelma, kulttuurihyvinvointiohjelma sekä liikumisohjelma. Hyvinvointialueuudistukseen valmistauduttiin myös määrittelemällä hyvinvointisuunnitelmaan hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenne, jonka tarkoituksena oli varmistaa poikkihallinnollinen ja organisaatorajat ylittävät yhdyspintatyö. Hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenne on esitelty luvussa 1.3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä vahvistettiin vuonna 2022, kun Lempäälään palkattiin hyvinvointisuunnittelija koordinoimaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuutta. Hyvinvointityöryhmän ja kumppanuustiimien yhteisen työn aloitustilaisuus järjestettiin 14.10.2022.

Vuoden 2023 alusta voimaan astui Lempäälän kunnan organisaatio- ja toimielinuudistus, jossa hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen johtamisen ja koordinaation vastuut siirtyivät uudelle yhteisöpalveluiden palvelualueelle ja hyvinvoinnin edistämisestä vastaavaksi toimielimeksi

nimettiin yhteisölautekunta. Vuonna 2023 osallisuuden edistämisen koordinaatiota vahvistettiin palkkaamalla järjestösuunnittelija, jonka vastuulle tulivat järjestöyhteistyö sekä Kiinnity kuntaan - kärkehankkeen myötä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämiseen liittyvät tehtävät.

Hyvinvointityöryhmä on kokoontunut vuosittain 10–12 kertaa ja kumppanuustiimit vuodesta 2023 alkaen 4–6 kertaa. Työryhmien toimintaa ovat ohjanneet työryhmissä valmistellut vuosikellot, joihin on kirjattu kuluva suunnitelmakauden teemojen käsittely sekä muut työryhmien esiin nostamat aiheet. Vuosina 2023–2024 on järjestetty 2–3 hyvinvointityöryhmän, kumppanuustiimien ja vaikuttamistoimielimien yhteistä työpajaa, joissa on hyvinvointityön raportointia ja suunnittelua kuvaavan vuosikellon mukaisesti kerätty tietoa lempääläisten hyvinvoinnin tilasta, valmisteltu seuraavan vuoden tavoitteita osaksi talousarviovalmistelua ja arvioitu kuluneen vuoden toimintaa (kuva 4).

Kuva 4. Hyvinvoinnin edistämisen raportointi ja suunnittelu, vuosikello

Hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisen yhteistyön ja koordinaation toteutumisen arvioinniksi kuluvalle valtuustokaudella on Lempäälässä toteutettu syksyllä 2024 arviointikysely

hyvinvoinnin edistämisen yhteistyöryhmälle, vaikuttamistoimielimille ja kumppanuustiimeille. Lisäksi yhteistyörakenteen toimintaa arvioitiin yhteiskehittämistyöpajassa 20.11.2024.

Hyvinvointityöryhmäläisten näkemysten mukaan hyte-työhön on kuluneella kaudella osallistettu monitasoisesti ja -puolisesti eri toimijoita ja vaikuttamistoimielimiä, yhteiset työpajat ovat tarjonneet väylän hyvinvoinnin edistämistyöhön vaikuttamiseen useita kertoja vuodessa. Hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteen on kuitenkin esitetty vaativan tarkentamista niin koordinoituihin, tehtävien kuin vastuidenkin osalta. Hyvinvointityöryhmälle on neljän vuoden kuluessa asetettu useita laajoja kokonaisuuksia tehtäviksi ja käsiteltäviä asioita on ollut paikoin liikaa. Näin ollen ryhmän seuranta-, arviointi- ja kehittämisroolit eivät aina ole toteutuneet toivotulla tasolla.

Kumppanuustiimien kokoukset ovat olleet teemoitettuja, ja niissä on varattu aina runsaasti aikaa kohtaamiselle ja keskustelulle. Kumppanuustiimeissä on koettu, että hyvinvoinnin edistämisen asioita on viety systemaattisesti eteenpäin, mutta pääpaino toiminnassa on ollut tiedon ja tarpeiden jakamisessa. Kunnan hyvinvointitehtävän koetaan selkiytyneen työskentelyn myötä. Kumppanuustiimien jäsenet ovatkin arvioineet toiminnan vahvuuksiksi tiedon jakamisen organisaatorajat ylittävästi. Kumppanuustiimien poikkihallinnollinen ja organisaatorajat ylittävä jäsenistö onkin koettu rikkautena.

"Vuorovaikutusta ja ymmärrystä eri toimijoiden työstä on työryhmissä syntynyt hyvin, myös uusia yhteistyöideoita ja tuttuutta toimijoiden kesken, ja päällekkäisyyksiäkin on kenties onnistuttu karsimaan."

Kumppanuustiimille asetetut tehtävät koettiin pääasiassa hyviksi, mutta jäsenten mukaan niitä pitäisi vielä konkretisoida ja miettiä, miten tavoitteiden saavuttamiseen voidaan oikeasti vaikuttaa. Kumppanuustiimien toiminnalle ei ole osoitettuna taloudellisia resursseja, minkä on todettu kaventavan konkreettisten yhteisten toimenpiteiden toteuttamisen mahdollisuuksia.

Kumppanuustiimien jäsenenä on kunnan, hyvinvointialueen ja seurakunnan työntekijöitä, järjestöjen edustajia sekä vaikuttamistoimielinten edustajia. Hankalaksi nykyisessä rakenteessa on jäsenten mukaan muodostunut virka-ajalla ja vapaa-ajalla osallistuvien jäsenten kokoontumisaikojen yhteensovittaminen. Osallisuusaktiivisuus ja sitoutuminen kumppanuustiimien toimintaan koetaan kuitenkin olleen hyvällä tasolla. Kritiikkiä on saanut ikäryhmittäinen tiimijako, joka on tarkoittanut,

että kussakin kumppanuustiimissä on käsitelty kaikkia hyvinvointisuunnitelman teemoja kunkin kumppanuustiimin kohderyhmän osalta. Näin on syntynyt jonkin verran päällekkäisyyttä ja osa työntekijöistä kokee, että kaikki teemat eivät liity omiin tehtäviin, mikä heikentää sitoutumista ja tiimin toimintaan osallistumisen merkityksellisyyttä.

Nykyisessä rakenteessa kumppanuustiimeillä on myös kahtalainen rooli ja työskentelyssä erottuu edunvalvontarooli ja hyvinvointityön toteuttamisen rooli. Työryhmien on toivottu voivan keskittyä vahvemmin jatkossa yhteiseen tekemiseen. Vaikuttamistoimielinten roolia hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteessa on toivottu kirkastettavan ja vahvistettavan. Kehittämistä työryhmien jäsenten mukaan olisi myös hyvinvointijohtamisen selkeyttämisessä ja lujittamisessa.

Hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteen yksi tehtävä on ollut toimia yhdyspintarakenteena myös Pirkanmaan hyvinvointialueen palveluihin. Jokaisessa kumppanuustiimissä on ollut edustus hyvinvointialueelta, joskin sitoutuminen on ollut vaihtelevaa. Kumppanuustiimeissä on koettu, että useat ruohonjuuritason yhteistyömuodot kunnan ja hyvinvointialueen kesken ovat uudistuksista huolimatta toimineet varsin hyvin, esimerkiksi opiskeluhuollossa ja kohtaamispaikkatoiminnassa. Toisaalta paikallista yhteistyötä ovat haastaneet henkilöstövaihdokset ja hyvinvointialueen rakenteiden jatkuva muutos ja uudelleenjärjestely kahden ensimmäisen toimintavuoden aikana. Yhdyspintatyön vastuissa ja rooleissa koetaan tarvittavan kuitenkin tarkennuksia ja eri yhdyspinnoilla tapahtuvien toimintojen johtamista.

Sisältö	Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Ennakoarviointi	Ennakoarvioinnin käyttö kunnan toiminnassa, %	100	100	100	100
Hyvinvointikertomus	Hyvinvointikertomus hyväksytty valtuustossa, % tiedot toimittaneista alueen kunnista	100	100	100	100
Terveyserojen raportointi	Väestöryhmien välisten terveyserojen raportointi valtuustolle, % tiedot toimittaneista alueen kunnista	100	100	0	0

Taulukko 16. Hyvinvoinnin edistämisen rakenteet kunnassa, vähimmäistietosisältöindikaattorit

3.3. Kestävä elämäntapa

Kestävän elämäntavan teema kytkeytyy Lempäälän kuntastrategian Kestävän kasvun ja viihtyisyyden painopisteeseen. Viihtyisä asuinympäristö, lähiluonto ja kestävän ja turvallisen liikkumisen mahdollisuudet ovat keskeisiä kuntalaisten hyvinvoinnin kannalta. Kestävän elämäntavan teemaan on suunnitelmakaudella yhdistetty ekologisen kestävyys, hyvinvointia tukevan ravitsemuksen, sosiaalisen kestävyys sekä turvallisuuden edistämisen sisältöjä.

Ekologinen kestävyys

Vuonna 2022 hyväksyttyyn Lempäälän kuntastrategiaan sisältyy kunnianhimoisen ilmastotyön vahvistaminen ja ilmastönäkökulman huomioon ottaminen päätöksenteossa. Strategisena painopisteenä on myös luonnon monimuotoisuuden vaaliminen kestävien energia- ja kiertotalousratkaisujen kehittämisen rinnalla. Lempäälän kunta on osa HINKU-verkostoa (Hiilineutraalit kunnat verkostoa) ja on sitoutunut vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään 80 % vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Ilmastotoimenpiteitä toteutetaan kunnassa laaditun ilmastotyön tiekartan pohjalta ja toimenpiteistä raportoidaan vuosittain osana talousarvioprosessia. Myös muiden valittujen kestävä kehityksen ekologisten mittareiden tilannetta seurataan vuosittain.²¹ Lisäksi Lempäälä on sitoutunut Kunta-alan energiatehokkuussopimukseen (KETS) ja toteuttaa myös sen osalta kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen liittyviä toimia. Kunta on investoinut mm. energiatehokkuuteen ja vähäpäästöisempään energian käyttöön liittyviin toimiin, joilla säästetään myös elinkaarikustannuksissa.²²

Lempäälässä liikenteen päästöt muodostavat merkittävän osan kasvihuonekaasupäästöistä. Maankäytön suunnittelussa vaikutetaan muun muassa kestävä liikkuksen edistämiseen osoittamalla maankäyttöä julkisen liikenteen läheisyyteen sekä huolehtimalla jalankulun ja pyöräilyn yhteyksistä. Infrapalvelut huolehtivat osaltaan liikenneympäristön turvallisuudesta ja edistävät kevyen liikenteen käyttöolosuhteita.

²¹ Lempäälän kestävä kehityksen ekologiset mittarit

²² Lempäälän kunnan energiatehokkuusraportti

Vuonna 2022 kunnan energia- ja ilmastotyötä vahvistettiin perustamalla uusi energia- ja ilmastoasiantuntijan toimi ja käynnistettiin vuosia 2022–2026 koskeva Energia- ja ilmastojärkeä -kärkihankke. Kärkihankkeen puitteissa on valmisteltu vuonna 2024 hyväksytty kunnan Energiaohjelma 2030 sekä Ilmastobudjetointi, joka otettiin käyttöön vuoden 2025 talousarvioon. Ilmastoviisasta yhteisöllistä asumista Lempäälässä -hankkeen tavoitteena on luoda Saikan tulevalle Asuntomessualueelle ilmastoviisas, yhteisöllinen, hyvinvoiva asuinalue ja -yhteisö, jossa toimitaan kestäväällä tavalla viisaasti.

Ympäristönsuojelun edistämisen toimenpideohjelma 2023–2028 päivitettiin vuonna 2022 ja valmistelun yhteydessä osallistettiin kuntalaisia ja muita yhteistyötahoja kyselyillä. Kokonaisuutena kyselyissä tärkeimmiksi edistettäväksi teemoiksi nousivat luonnonsuojelu ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen, ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen sekä asuinympäristön viihtyisyys. Ympäristönsuojelun edistämisen toimenpideohjelman tavoitteena on huomioida osallistamisen yhteydessä esille nousseet teemat mahdollisuuksien mukaan sekä toteuttaa Lempäälän kuntastrategian painopisteitä. Lempäälän luonnon monimuotoisuusohjelma valmistui vuonna 2023 ja sen osalta toimenpiteet ovat käynnistyneet vuonna 2024.

Työmatkapyöräilyä ja -liikkumista on edistetty vuonna 2022 tehdyn kartoituksen pohjalta ja kartoituksen sekä HINKU-tavoitteiden mukaisesti työmatkapyöräilyä ja -liikkumista edistettiin hankkimalla turvallisia polkupyörien säilytyspaikkoja kiinteistöille ja joukkoliikennepysäkeille. Vuonna 2023 Lempäälän kuntaan valmistui kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma, joka toteuttaa Lempäälän kunnan hyvinvointisuunnitelmaa ja kuntastrategiaa arkiliikunnan, eri ikäisten liikkumismahdollisuuksien, lähiluonnon korostamisen, viehättävien ja viihtyisien asuinympäristöjen sekä toimivien ja kestävien työ- ja asiointimatkojen sekä vapaa-ajan reittien kehittämisen osalta.²³.

Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman pääasiallisena tavoitteena oli tunnistaa kunnan katuverkon tärkeimmät kävelyn ja pyöräilyn yhteydet sekä muodostaa niistä yhtenäinen tavoiteverkko palvelemaan näiden kulkumuotojen päivittäisten kulkutapaosuuksien kasvua. Pyöräliikenteen osalta tavoiteverkon tunnistaminen auttaa kohdentamaan kunnan investointeja ja

²³ Lempäälän kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma

kehittämishankkeita sellaisille alueille, joissa käyttäjäpotentiaali ja parannetun pyöräliikenteen laatutason kysyntä ovat suurimmillaan.

Kävelyä ja pyöräilyä edistäville hankkeille on vuosien 2021–2024 aikana haettu ja myönnetty liikenne- ja viestintävirasto Traficomien kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman avustusta. Näitä hankkeita ovat mm. Lempäälän kuntakeskukseen toteutetut jalankulun opasteet, Höytämön yhteiskatu sekä Kuljuntien seudullisen pääreittiyhteyden rakentaminen. Hankkeissa tehdyt rakentamistoimenpiteet parantavat jalankulun ja pyöräilyn edellytyksiä mm. kulkumuotojen rakenteellisen erottelun sekä moottoriajoneuvoliikenteen rauhoittamisen seurauksena. Lempäälän kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmassa esitetyt laatutasokriteerit huomioidaan valtionavustettavien hankkeiden suunnittelussa.

Ideaparkinkadulle toteutettiin vuonna 2024 jalankulun ja pyöräilyn edellytyksiä palveleva liikennevalojarjestely, joka paransi alueen liikenneturvallisuutta merkittävästi. Ideaparkinkadulla toteutetut liikenneympäristön muutokset toivat jalankulkijoille parannuksen ajoradan ylityksen estevaikutusta helpottavalla suojatiejärjestelyllä. Lisäksi pyöräteiden jatkeille asetettiin pyöräilijän tunnistavia tutkailmaisimia, joiden myötä odotusaika liikennevaloissa pienenee.

Vuonna 2024 Halkolan liikuntapuistoa palvelemaan rakennettu jalankulun ja pyöräilyn väylä paransi rakenteellisen erottelunsa myötä puistoon suuntaavien käyttäjien liikenneturvallisuutta puiston valmistumista edeltäneeseen katutilan sekaliikennratkaisuun nähden.

Kunnassa on painotettu yhdyskuntarakenteen täydentämistä nauhataajamassa ja joukkoliikenteen äärellä. Vuonna 2021 noin 85 % Lempäälän asukkaista asui enintään yhden kilometrin etäisyydellä säännöllistä liikennettä sisältävästä joukkoliikenteen pysäkistä.²⁴ Joukkoliikenteen palvelutasoon on vuosien 2021–2024 aikana tehty useita parannuksia. Joukkoliikennetarjonnan kehittämistä on tehty seudullisen joukkoliikenneviranomaisen (Nysse) kanssa yhteistyössä keskittäen tiheän vuorovälin joukkoliikennepalvelua enemmän alueille, joissa nousijamäärillä on kysyntää. Seudullinen joukkoliikennepalvelu kattaa kaikki Lempäälän nauhataajaman asuinalueet sekä

²⁴ Elinympäristön tietopalvelu Liiteri 19.3.2025, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Digi- ja väestötietovirasto.

tarjoaa joukkoliikenneyhteydet maanteiden kautta ympäryskuntiin. Haja-asutusalueiden liikkumista tuetaan kutsuohjaustyyppisellä palveluliikenteellä, jonka avulla kohderyhmien kyydityksiä hoidetaan tärkeimpien palvelujen pariin. Palveluliikenteen matkatarpeet jakautuvat päivittäisiin asiointi- ja virkistysmatkoihin. Joukkoliikenteen linjojen nousijamäärät ovat Lempäälässä olleet tasaisessa nousussa vuosien 2021–2024 aikana. Kunnan alueella tehtyjen nousujen määrä on vuosien 2019–2024 välillä kasvanut 31 %:ia. Vuonna 2024 nousuja tehtiin yhteensä 931 923. Samalla kasvutrendillä miljoonan vuosittaisen nousun raja menee rikki 2020-luvun aikana.

Lempäälän kuntakeskuksen infrarakentamista on tehty junan sekä bussin välisen matkaketjupotentiaalin edellytykset huomioiden. Kävelen ja pyöräillen tehtävät liityntämatkat on pyritty luomaan ympäristönsä puolesta kaikkien liikkujaryhmien saavutettavaksi ja houkutteleviksi, esim. esteettömien kulkuväylien sekä laadukkaan pyöräpysäköinnin muodossa. Lempäälän keskusta toimii seudullisen joukkoliikenteen solmukohtana, jossa korkea palvelutaso näkyy myös käyttäjälleen selkeän jalankulun opastuksen sekä laadukkaan pysäkki-infran muodossa. Lempäälän keskustan ja Tampereen suunnan lähijunaliikenteen palveluntarjontaa on nostettu hankkimalla lisää VR:n ostoliikennettä M-junavuorojen osalta. Lempäälän keskustan ja Hauralan pientaloalueen välillä pilotoitiin kesällä 2024 onnistunutta robottibussikokeilua. Kokeilu oli kaikille kuntalaisille ilmainen ja sen avulla haluttiin demonstroida sähköisen automaattiliikenteen potentiaalia osana avointa joukkoliikennepalvelua. Robottibussikokeiluun liittyen toteutettiin asukastytyväisyyskysely syksyllä 2024 ja kokeilua jälkitarkasteluna tutkinut Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö valmistui keväällä 2025.

Vuosina 2021–2024 valmistuneissa osayleiskaavoissa (Säijä, Hauralan eteläosa, Hauralan aurinkovoimala, Marjamäen pohjoisosa) on selvitetty ja turvattu luonnon monimuotoisuuden säilyminen sekä ekologiset yhteydet. Uudet asuinalueet on sijoitettu viheralueiden läheisyyteen, mutta kuitenkin lähelle palveluita, jotta ne ovat helposti saavutettavissa kävelen ja pyöräillen. Liikenneratkaistuissa on kehitetty ja parannettu kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen olosuhteita ja turvallisuutta, jotta liikkuminen suuntautuu enemmän kestävästä kehityksen mukaisesti kulkutapoihin. Liikennemelualueille tai onnettomuusvaarallisten toimintojen suoja-alueille ei ole osoitettu lisää melulle altistuvia toimintoja, kuten asumista ja virkistysalueita.

Tarkastelujanajaksolla on valmistunut useita eri asuinalueiden asemakaavoja mm.

Honkaniementielle, Punaporttiin, Saikkaan, Humalamäkeen ja keskustaan. Asemakaavoissa on

huomioitu niiden sijoittuminen kuntarakenteessa edullisiin paikkoihin mm. joukkoliikenteen ja olemassa olevan infrastruktuurin piiriin täydentämään luontevasti olevaa rakennetta. Myös uusia palveluita tarvitaan, kun asukasmäärä lisääntyy. Siitä hyvänä esimerkkinä on rakenteilla oleva Saikantalo. Asemakaavoja laadittaessa otetaan huomioon mm. liikennemelulta suojautuminen, liikenteen toimivuus ja turvallisuus (kaikki kulkutapamuodot sekä esteettömyys), luontoarvot ja ekologiset yhteydet. Asuinalueita suunnitellessa erityisesti riittävät ulkoiluun soveltuvat viheralueet ja rakentamisen sopiva mittakaava takaavat viihtyisän elinympäristön asukkaille.

Pirkan opiston palveluissa kestävyysajattelu leikkaa läpi koko opiston toiminnan. Opiston ajatuksena on tarjota elämyksiä, jotka eivät synny ostamisesta ja kuluttamisesta, vaan oppimisesta, itse tekemisestä ja yhteisöllisyydestä. Opiston kurssivalikoimassa on laaja kattaus kursseja, joilta kuntalaiset saavat arjen kestävyystaitoja: mm. huonekalujen entisöintiä, korjausompelua ja kasvisruoan valmistusta.

Hyvinvointia tukeva ravitsemus

Hyvinvointia tukevan ravitsemuksen edistämiseksi Lempäälän ruokapalvelut ovat merkittävässä roolissa. Ruokakasvatus on huomioitu ruokapalveluiden ravitsemus- ja vastuullisuussuunnitelmissa. Varhaiskasvatuksessa aloitettiin syksyllä 2023 säännöllinen ruokakasvatustoiminta yhteistyössä ruokapalveluiden kanssa. Ruokakasvatus palvelee myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä hävikin hallintaa. Kuluneen valtuustokauden aikana Sääksjärven koululla on toteutettu aamupalakokeilu. Perheiden arkea helpottava ja lasten ja nuorten hyvinvointia tukevat puistoruokailut aloitettiin kesällä 2024 Halkolan liikuntapuistossa. Puistoruokailu oli kohdennettu kaikille alle 16-vuotiaille lapsille ja nuorille, ruokaa tarjottiin 12 päivänä ja aterioimassa oli keskimäärin 57 henkilöä päivässä.

Kuluneella kaudella on käynnistetty ylijäämäruokaa hyödyntävät yhteisöruokailut yhteistyössä Lempäälän seurakunnan kanssa. Avoin yhteisöllinen lounas on ollut tarjolla kahdesti viikossa Lempoisten seurakuntatalolla vuodesta 2023 alkaen. Lempäälän kunnan hyvinvointia elintavoilla - sivustolle on koottu laajasti tietoa hyvinvointia edistävästä ravitsemuksesta sekä vuonna 2024 päivitetystä kansallisista ravitsemussuosituksista. Lempäälän liikuntapalveluiden toteuttamassa liikuntaneuvonnassa tarjotaan kaikenikäisille kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaa elintapaohjausta ja -neuvontaa. Vuonna 2024 toteutettiin yhteistyössä Nääsville ry:n kanssa

Lempäälän Virkeät Ikämiehet- kurssi, jossa vahvistettiin liikkuvaa elämäntapaa ja ruuanlaittotaitoja yksin eläville tai tuen tarpeessa oleville ikääntyville miehille.

Pirkan opisto on järjestänyt erilaisia terveellisen ruoanlaitonkurseja aikuisille, eläkeläisille ja erityistä tukea tarvitseville sekä käsitellyt painonhallintaa maksuttomilla yleisöluennoilla. Ravitsemusterapeutin palvelut siirtyivät kuluneella valtuustokaudella Pirkanmaan hyvinvointialueen vastuulle. Pirkanmaan hyvinvointialue on toteuttanut hyvinvointikioskilla viikoittain maksutonta ravitsemusneuvontaa, jonka tavoitteena on saada aikaan pysyviä elämäntapamuutoksia.

Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyiden määrittelyssä korostuvat oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ja ihmisten yhteisöllisen identiteetin vahvistaminen.²⁵ Sosiaalista kestävyttä edistetään muun muassa huolehtimalla palvelujen saavutettavuudesta, esteettömyydestä ja yhdenvertaisuudesta.

Sosiaalisen kestävyiden edistämisessä Lempäälän kunnassa toimivilla vaikuttamistoimielimillä on merkittävä rooli. Nuorisovaltuuston tarkoituksena on edistää ja kehittää nuorison asemaa Lempäälän kunnassa. Lempäälän kunnan vammaisneuvosto vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tai heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta. Neuvoston tehtävänä on edesauttaa vammaisten asemaa Lempäälän kunnassa. Seniorineuvoston tehtävänä on toimia vanhusten, heidän omaistensa, eläkeläisjärjestöjen ja viranomaisten välisenä linkkinä. Seniorineuvosto vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tai ikääntyneen väestön tarvitsemien palvelujen kannalta.

²⁵ Kautto & Metso. Sosiaalinen kestävyys - uusi poliittinen horisontti.

Nuorisovaltuusto on kuluneella valtuustokaudella vaikuttanut ja ottanut kantaa erityisesti nuorten vapaa-ajan viettomahdollisuuksien edistämiseen Lempäälässä. Vammaisneuvosto ja seniorineuvosto ovat kuluneella kaudella järjestäneet yhteistyössä muun muassa keskustelutilaisuudet esteettömyydestä ja yhdenvertaisuudesta sekä infotilaisuuden asumisen esteettömyydestä ja hissien jälkiasennuksesta. Vammaisneuvosto on jakanut vuodesta 2000 lähtien vuosittain vuoden esteettömyystekopalkinnon lempääläiselle toimijalle, joka on edistänyt esteettömyyttä tai poistanut esteitä omalla toiminnallaan. Lisäksi vammaisneuvosto ylläpitää Esteetön Lempäälä -asiakirjaa, johon on koottu tietoa Lempäälän esteettömyystilanteesta esteettömän, turvallisen ja terveellisen asuin- ja toimintaympäristön edistämiseksi. Vaikuttamistoimielimet ovat olleet aktiivisesti mukana hyvinvointiin liittyvien suunnitelmien ja raporttien valmistelussa vuosina 2022–2024.

Lasten ja nuorten osalta sosiaalisen kestävyysnäkökulmaa työtä tehdään lapsen oikeuksia vahvistavan Lapsiystävällinen kunta -työn kautta. Lempäälän kunta sai Unicefin lapsiystävällinen kunta tunnustuksen vuonna 2023 ja liittyi samalla Unicefin lapsiystävällisten kuntien verkostoon. Lasten ja nuorten kumppanuustiimi toimii Lempäälän Lapsiystävällinen kunta -koordinaatioryhmänä. Lapsiystävällinen kunta -toimintamallin toimintasuunnitelma vuosille 2025–2026 valmistui loppuvuodesta 2024. Samaan aikaan on rakennettu Lempäälän uusia Lapsiystävällinen kunta -verkkosivuja. Sivuille kootaan tietoa lasten oikeuksiin ja lapsiystävälliseen arkeen liittyen. Sivuille tulee myös kunnan ensimmäinen sähköinen lasten ja nuorten aloittelomake. Uudet sivut avattiin alkuvuodesta 2025.

Vuonna 2024 Lempäälään laadittiin Nuorisotyön perussuunnitelma sanoittamaan ja edistämään nuorisotyön sisältöä sekä selkeyttämään palvelukokonaisuuksia ja organisaatiota. Lempäälän nuorisopalvelut rakentuu nuorisotyön perussuunnitelman määrittelemästä kolmesta työmuodosta, jotka ovat Elämää kestävä nuori, Osallistuva ja muiden kanssa toimiva nuori ja Maailma mahdollisuutena. Vuoden 2024 aikana Lempäälässä uudistettiin myös nuorisotyön palvelukartta. Lempäälässä nuorisotyön on määritelty strategisesti kolmeen alueeseen, jotka ovat Sääksjärven alue, Ideapark/Hakkari ja keskustan alue. Palvelukartta on laadittu niin, että nuorisotyö palvelee Lempääläisiä nuoria parhaalla mahdollisella tavalla ja alueellisesti yhdenvertaisesti.

Etsivä nuorisotyö tarjoaa maksutonta yksilöllistä tukea ja ohjausta Lempäälässä 15–28-vuotiaille, jotka kaipaavat apua esimerkiksi tulevaisuudensuunnitelmien selkeyttämiseen, terveyteen,

hyvinvointiin, asumiseen, raha-asioihin, opiskeluun tai vapaa-aikaan liittyen. Etsivässä nuorisotyössä toteutetaan yhteistyötä puolustusvoimien kanssa aikaisätoiminnan kautta. Etsivä nuorisotyö tarjoaa tukea ja ohjausta kaikille kutsunta-, varusmies- ja siviilipalvelusikäiselle nuorelle. Lempäälässä on suhteessa muuhun Pirkanmaata korkea palvelusprosentti, mikä kertoo hyvinvoivista nuorista.

Työikäisten osalta merkittävintä sosiaaliseen kestävyYTEEN tähtäävää työtä tehdään työllisyyspalveluiden palveluissa. Pohjoismainen työvoimapalvelumalli, joka vaikutti asiakkaan palveluprosessiin ja velvoitteisiin, astui voimaan 2.5.2022. Myös hyvinvointialueuudistus, jonka mukana osa kunnan työllisyys-hoidon palveluista, henkilöstöstä ja vastuista siirtyi hyvinvointialueelle, on muuttanut työllisyyspalveluiden organisointia. Näiden lisäksi on valmisteltu TE24 ja KOTO24 uudistuksia, joiden myötä kunnille tuli uusia vastuita 1.1.2025 alkaen.

Työllisyyden kuntakokeilu toteutui aikavälillä 1.3. -31.12.2024. Kokeilussa kunnat vastasivat osin alueensa työ- ja elinkeinopalveluiden (TE-palvelut) tarjoamisesta. Kokeiluissa tavoiteltiin vahvempaa vaikuttavuutta työllisyyden edistämisessä sovittamalla yhteen valtion ja kuntien resursseja, osaamista ja palveluja. Kuntakokeilun kohderyhmänä olivat ne työttömät ja työvoimapalveluissa olevat työnhakijat, jotka eivät ole oikeutettuja ansiopäivärahaan. Lisäksi kohderyhmään kuuluivat kaikki alle 30-vuotiaat työnhakijat sekä kaikki maahanmuuttajat ja vieraskieliset, jotka ovat joko työttömänä tai työvoimapalveluissa kokeilualueiden TE-toimistoissa. Kokeilukunta vastasi näiden asiakasryhmien julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden (TE-palveluiden) tarjoamisesta. Lempäälässä kuntakokeilu sujui hyvin ja viranomaistyötä sekä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa kehitettiin koko kokeilun ajan ja luotiin hyviä malleja työnhakija – ja työnantajapalveluihin, kohderyhmä ja paikallisuus huomioiden. Työllisyyspalvelut ovat myös kehittäneet koko kokeilun ajan työelämäosallisuutta edistäviä ja lakisääteisiä työvoimapalveluja täydentäviä palveluita.

1.1.2025 Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut siirtyivät kuntiin. Työvoima- ja yrityspalveluista tuli osa jokaisen kunnan peruspalveluja, samaan tapaan kuin esimerkiksi sivistys- tai yhdyskuntarakentamiseen liittyvät palvelut. Kaikki työnhakija- ja yritysasiakkaat saavat neuvontaa ja ohjausta työnhakuun ja työntekijöiden rekrytointiin sekä osaamisen kehittämiseen omasta kunnastaan vuoden 2025 alusta lähtien. Työvoimapalveluiden järjestämislain mukaisesti Lempäälän kunnanvaltuusto hyväksyi 25.10.2023 yhteistoimintasopimuksen ja liittyä Tampereen

seudun työllisyysalueeseen. Työllisyysalue muodostuu 16 kunnan välisenä yhteistoimintana, jonka vastuukuntana toimii Tampere. Uudistuksen tavoitteena on helpottaa ja nopeuttaa työntekijöiden työllistymistä ja auttaa yrityksiä löytämään työntekijöitä.

Lempäälään on perustettu syksyllä 2022 maahanmuuttajakoordinaattorin virka ajatellen myös 1.1.2025 voimaan tulevaa kotoutumislain kokonaisuudistusta. Lempäälän työllisyyspalveluiden maahanmuuttajapalveluissa virassa toimiva maahanmuuttajakoordinaattori vastaa kotoutumisen alkuvaiheen palveluiden järjestämisestä kunnassa. Maahanmuuttajapalveluiden tehtävänä on tarjota ohjausta ja neuvontaa alueen maahanmuuttaja-asiakkaille sekä koordinoita pakolaisten vastaanottoa kunnassa. Maahanmuuttajapalveluiden tehtävänä on myös koordinoita kotoutumisen edistämistä kunnassa ja jalkauttaa tietoa muille toimialoille.

Maahanmuuttajakoordinaattori arvioi asiakkaan tulkkauksen tarpeen ja järjestää tarvittaessa asiakkaalle tulkkauksen kunnan vastuulla olevien kotoutumisohjelman alkuvaiheen palveluiden osalta. Lempäälän kunnan kotoutumisohjelma valmistui vuonna 2024. Kotoutumisohjelman palveluiden tavoitteena on edistää maahanmuuttajan kotoutumista, työllisyyttä tai yrittäjyyttä, osaamista ja työelämävalmiuksia. Kotoutumisohjelman tarkoituksena on tukea yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja tasa-arvon toteutumista sekä terveyttä ja hyvinvointia. Kotoutumisohjelmaa käytetään kotoutumisen alkuvaiheen asiakastyön välineenä.²⁶

Lempäälässä on toteutettu vuosina 2021–2023 matalan monikulttuurista kahvilatoimintaa perhetupa Pikku Ketussa, toimintaa kokeiltiin 2023 myös Sääksjärvellä. Monikulttuurista kahvilatoimintaa toteutettiin kunnan, vuoden 2023 alusta Pirkanmaan hyvinvointialueen, seurakunnan ja SPR:n Sääksjärven osasto ry:n yhteistyönä. Vuodesta 2024 alkaen monikulttuurinen yhteisöllisyyttä edistävä toiminta on keskittynyt monikulttuuriin tapahtumiin ja maahanmuuttajakoordinaattorin neuvontaa ja ohjausta on tarjottu ajanvarauksella. Myös Pirkan opiston toiminta tukee kotoutumista Lempäälässä. Pirkan opisto järjestää suomen kielen opetusta maahanmuuttajille: lukuvuonna 2024–2025 Lempäälässä 3 eri tasoja kurssia, joissa opetus on maksutonta asiakkaille.

²⁶ Lempäälän kunnan kotoutumisohjelma. Kotoutumisen alkuvaiheen palveluita kuvaava asiakirja.

Ikäihmisten sosiaalisen kestävyys- ja osallisuuden liittäviä toimia on kuluneella kaudella toteuttanut ikäihmisten kumppanuustiimi. Seniorineuvostolla on keskeinen rooli ikääntyneiden lempääläisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamisessa. Vuonna 2023 Lempäälässä toteutettiin ikääntyneiden hyvinvointikysely ja valmisteltiin ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma vuodelle 2024. Ikääntyneiden hyvinvointikyselyyn vastasi 589 yli 65-vuotiasta lempääläistä. Tuloksia on esitelty hyvinvointikertomuksen luvussa 2.5. Ikäihmisten kumppanuustiimi toteutti vuonna 2024 ”Kun huoli herää” -palvelupolun selkeyttämään avun hakemista tilanteessa, jossa oma tai läheisen kotona selviytyminen huolestuttaa. Lempäälän kirjasto toteuttaa yhteistyössä Lempäälän Seniorit ry:n kanssa ikääntyneille suunnattua digikahvilaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa ikääntyneiden digitaalista osallisuutta ja oikeuksia. Digikahvilassa saa apua matkapuhelimen, kannettavan tietokoneen tai tabletin peruskäyttöön, opastajina toimivat vertaisoppaat ja kirjaston henkilökunta.

Pirkan opisto tähtää sosiaaliseen kestävyys- ja osallisuuden tuottamalla yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksiin ja pitämällä ovet auki kaikille. Kurssitarjonnan tarkoituksena on vahvistaa hyvinvointia mielekkään toiminnan, opiskelun ja yhteisöllisen tekemisen kautta. Pirkan opiston taiteen perusopetuksen vapaaoppilaspaiikat, työttömän työnhakijan alennus ja kurssit erityistä tukea tarvitseville ovat keinoja huolehtia siitä, että mahdollisimman moni voi osallistua toimintaan.

Turvallisuus

Lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi Lempäälässä toimi poikkihallinnollinen ilkivaltatyöryhmä vuosina 2021–2023. Vuonna 2024 käyttöön on otettu lasten ja nuorten turvallisuus -toimintamalli, joka mahdollistaa nopean tilannekuvan jakamisen ja riskeihin tarttumisen lasten ja nuorten arjen ympäristöissä. Toimintamallin tarkoituksena on tiedottaa vanhempia, kehittää kohtaamistyön osaamista eri ammattiryhmille sekä parantaa tiedonvälitystä ja reagointikykyä eri toimijoiden välillä. Toimintamalli kokoaa yhteen toimijoita nuorisopalveluista, opiskeluhuollosta, yläkouluilta ja kirjastopalveluista, toimintamallissa tehdään lisäksi tiivistä yhteistyötä poliisin, lastensuojelun sekä vanhempainyhdistysten kanssa.

Lasten ja nuorten kumppanuustiimi on kehittänyt ja toteuttanut kuluvalle kaudelle kaksi koko kunnan vanhempainiltaa kaikkien kunnan vanhempien vanhemmuuden tukemiseksi. Iltojen teemoina olivat sosiaalinen media ja turvallisuus sekä turvaa tuovat rajat. Vanhempainillat tavoittivat yhteensä noin 400 kuulijaa ja niitä on tarkoitus toteuttaa myös jatkossa kahdesti vuodessa. Yhteistyökumppaneina koko kunnan vanhempainilloissa ovat olleet Mannerheimin

lastensuojeluliitto ja Someturva. Keskeisiä sosiaalista kestävyyttä vahvistavia yhdyspintatoimintamalleja lasten, nuorten ja perheiden palveluissa ovat lisäksi Minun -tiimini -toimintamalli, Perhepolku-toimintamalli ja Perheet keskiöön -arviointityökalu. Kasvatus- ja opetuspalveluissa on otettu käyttöön Someturva-sovellus esi- ja perusopetuksen oppilaille, lukion opiskelijoille sekä henkilökunnalle osana kouluväkivallan- ja kiusaamisen ehkäisyä.

Liikenneturvallisuuden edistämistä on koordinoitu liikenneturvallisuustyöryhmässä, jossa on edustus kaikilta kunnan palvelualueilta, Pirkanmaan ELY-keskuksesta ja Liikenneturvasta. Työryhmässä seurataan muun muassa onnettomuustilannetta sekä seudullisen kestävä ja turvallisen liikkumisen suunnitelman tavoitteiden toteutumista. Kunnan infrapalveluiden toiminnassa liikenneturvallisuuden teemaa huomioidaan uuden katu ympäristön suunnittelussa ja rakentamisessa tehtävillä liikenteenrauhottamistoimenpiteillä, kuten moottoriajoneuvoliikenteen nopeusvarmistuksella, pyöräliikenteen etuajo-oikeudella, korotetuilla suojateilla sekä ylityspaikkojen paremmalla merkitsemisellä. Katuverkon nopeusrajoituksia lasketaan tunnistetuissa ongelmakohtissa, jotta jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden turvallisuuden tunne kasvaa. Lisäksi katuvalaistuksen laatuun ja toimivuuteen kiinnitetään huomiota sekä risteysten näkemäesteenä toimivaa kasvillisuutta käydään säännöllisesti poistamassa. Kunnalla on käytössään nopeusnäyttöjä sekä liikennelaskimia, joita käytetään liikenteen rauhoittamiseen liittyvien toimenpiteiden kartoittamisessa vuosittain. Olemassa olevan katu ympäristön kunnossa- ja puhtaanapidossa liikenneturvallisuutta huomioidaan laadunvalvonnan ja poikkeamaraportoinnin kautta. Lempäälä on vuonna 2024 ollut mukana Tampereen kaupunkiseudun pyöräilyagenttitoiminnassa, jossa tavoitteena pyöräilyn pääreittien talvikunnossapidon asiakastyytyväisyyden selvittäminen sekä näiden reittien laatutason valvonta.

Ikäryhmä	Keskeiset kestävä elämäntavan teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024
Kaikki ikäryhmät	• Ilmastotyön tiekartta • Luonnon monimuotoisuusohjelma • Ympäristönsuojelun edistämisen toimenpideohjelma • Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma

	• Ilmastoviisasta yhteisöllistä asumista Lempäälässä - hanke • Monikulttuurinen kahvilatoiminta ja monikulttuuriset tapahtumat sekä kotoutumista tukeva neuvonta ja ohjaus • Liikenneturvallisuustyöryhmän toteuttama työ • Joukkoliikenteen palvelutasoon kohdistuvat panostukset • Vammaisneuvoston toteuttama vaikuttamistyö
Lapset, nuoret ja lapsiperheet	• Lapsiystävällinen kunta -toimintamalli • Huomaa hyvä -toimintamalli • Puistoruokailut kesällä 2024 • Ankkuri-toimintamalli • Nuorisovaltuuston toteuttama vaikuttamistyö
Työikäiset	• Työllisyyden kuntakokeilu
Ikäihmiset	• Yhteisöruokailut • Ikääntyneiden hyvinvointikysely ja -suunnitelma • Kun huoli herää -palvelupolku yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen kanssa • Digikahvilatoiminta • Seniorineuvoston toteuttama vaikuttamistyö

Taulukko 17. Keskeiset kestävän elämäntavan teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024 ikäryhmittäin

3.4. Kulttuuri ja osallisuus

Osallisuuden edistämistä toteutetaan päivittäin useissa Lempäälän kunnan peruspalveluissa, joissa mahdollistetaan yhteisöön liittymistä ja kiinnittymistä, kuljetaan rinnalla ja kohdataan eri ikäisiä asukkaita. Osallisuuden edistämiseksi tarkoitetaan lisäksi toimintaa, jolla vahvistetaan mahdollisuuksia vaikuttaa omassa yhteisössä sekä tuetaan ihmisten keskinäistä vastavuoroisuutta. Myös Lempäälän kuntastrategiassa osallisuus nähdään läpileikkaavana

elementtinä kunnan palveluissa ja yhdessä tekeminen Suomen suurimmassa kyläyhteisössä on nostettu Lempäälän yhdeksi strategian painopisteeksi.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä velvoittaa kuntia tekemään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Järjestöillä seuroilla, yhdistyksillä ja yhteisöillä onkin Lempäälässä merkittävä rooli asukkaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisessä ja useita erilaisia järjestöyhteistyön muotoja on kehitetty ja käynnistetty kuluvalle valtuustokaudella.

Järjestöyhteistyötä vahvistettiin vuosina 2021–2022 Yhteisöjen talo -hankkeessa. Lempäälän kunta sai Yhteisöjen talo –hankkeen edistämiseen Kantri ry:n myöntämän Leader-rahoituksen EU:n maaseuturahastosta. Yhteisöjen talo -hankkeessa luotiin matalan kynnyksen kohtaamispaikka kuntalaisille ja yhteisöille Lempäälän Kuokkalan kylässä sijaitsevalle Hakkarin kartanolle. Kartanon itäpäädyn huoneet tulivat yhteisöjen käytettäväksi 6.9.2021. Hankkeessa luotiin pelisäännöt Yhteisöjen talon toiminnalle, koottiin talon toimijat verkostoksi ja järjestettiin erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia yhteistyössä asukkaiden, yhdistysten ja muiden yhteisöjen sekä julkisen sektorin kanssa. Yhteisöjen toimintamahdollisuuksia edistettiin yhteisötoimijoiden koulutuksilla sekä yhteistyötä tukemalla ja viestimällä yhdistystoiminnasta Yhteisöjen talolla. Järjestöyhteistyön ohje valmisteltiin vuonna 2022. Osallisuuden edistämisen ja järjestöyhteistyön koordinaatiota vahvistettiin vuonna 2023 palkkaamalla yhteisöpalveluihin järjestösuunnittelija.

Lempäälässä on vuosina 2021–2024 kehitetty ja laajennettu foorumitoimintaa kunnan ja järjestöjen yhteistyön ja vuoropuhelun vahvistamisen muotona. Lempäälässä on tehty seurayhteistyötä liikuntaseurojen kanssa jo pidempään sekä käynnistetty kulttuurin pyöreä pöytä -toiminta vuonna 2021. Vuonna 2023 käynnistettiin kaikille järjestö-, yhdistys- ja seuratoimijoille suunnattu järjestöfoorumi, joka kokoaa kerran vuodessa järjestötoimijat laajasti yhteen ideoimaan ja kehittämään yhteistyötä ja jakamaan ajankohtaista tietoa. Vuosina 2023–2024 liitettiin kulttuurin pyöreä pöytä ja liikunnan seurayhteistyö osaksi foorumitoimintaa ja käynnistettiin uusina nuoriso- ja hyvinvointifoorumit. Seniorineuvosto on tehnyt aloitteen myös ikäfoorumin toiminnan käynnistämisestä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaan kunnan on edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Keskeinen järjestöjen ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksia edistävä järjestöyhteistyön muoto Lempäälän kunnassa on yhteisöavustukset. Lempäälän kunta myöntää avustuksia toimintaan, joka edistää kunnan strategisten päämäärien ja tavoitteiden toteutumista. Samalla avustustoiminnalla tuetaan yhteisöjen toimintaa ja kuntalaisten hyvinvointia. Avustuksia myönnettiin vuosina 2021–2024 seuraaville avustuslajeille:

- liikunnan toiminta- ja kohdeavustus
- nuorisotoiminnan toiminta- ja kohdeavustus
- kulttuurin toiminta- ja kohdeavustus
- muut hyvinvointia ja osallisuutta edistävät toiminta- ja kohdeavustus
- taiteen perusopetuksen avustukset

Lisäksi vuosina 2023 ja 2024 järjestettiin vapaaehtoisten palkitsemistilaisuus, jossa kuntalaiset ehdottivat omasta seurasta, järjestöstä tai yhdistyksestä 1–2 henkilöä, jotka aktiivisesti toimivat yhdistyksessä ja ansaitsevat erityiskiitoksen.

Vuosina 2022–2024 Lempäälässä on toteutettu Kiinnity kuntaasi-kärkihanke, jonka tavoitteena on kuntalaisten osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen, kunnan luottamushenkilöiden ja henkilöstön osallisuusosaamisen vahvistaminen ja kunnan ja kuntalaisten välisen vuoropuhelun ja luottamuksen lisääminen. Kiinnity kuntaasi -kärkihankkeessa toteutettiin vuosina 2023–2024 työpajakokonaisuus, jonka tavoitteena oli edistää kuntajohdon osallisuusosaamista, edistää nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä vaikuttamisen ja osallistumisen tapoja sekä kehittää nuorten osallistumismahdollisuuksia lähiyhteisön kehittämiseen. Kolmen työpajan sarjassa syvennettiin kuntajohdon osaamista osallisuudesta ja sen edistämisestä, tuotiin nuoret ja kuntapäätäjät yhteisen keskustelun äärelle yhteiskehittämistyöpajassa sekä järjestettiin ratkaisutyöpaja kuntajohdolle. Työpajasarjan tuloksena laadittiin Nuorten osallisuusohjelma vuosille 2024–2025.

Lempääläisten osallisuutta on pyritty tukemaan ottamalla kuntalaiset mukaan keskeisten toimintaa ohjaavien asiakirjojen ja päätöksenteon valmisteluun. Vuonna 2022 toteutettiin

kulttuurihyvinvoinnin kuntalaiskysely, jonka tuloksia hyödynnettiin kulttuurihyvinvointiohjelman valmistelussa. Kulttuuripalveluiden asiakaskysely on toteutettu myös vuosina 2023 ja 2024. Vuonna 2023 toteutettu Ikäihmisten hyvinvointikysely tavoitti 589 65 vuotta täyttäneitä, mikä on 14 % tämän ikäisestä lempääläisestä väestöstä. Koululaisten fiiliskysely tavoitti keväällä 2024 noin 1300 oppilasta 4.–9. -luokilta. Tuloksia hyödynnettiin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa sekä Lapsi ystävällinen kunta -toimintasuunnitelmassa. Työikäisten hyvinvointikyselyt toteutettiin vuosina 2023 ja 2024, näihin vastasi yhteensä 1567 lempääläistä. Kuntalaisten osallistumista päätöksentekovalmisteluun on pyritty laajentamaan ja muun muassa uusien oppilaaksiottoalueiden, koulukuljetusten ja kohtaamispaikkojen päätösten valmisteluun on otettu asukkaita mukaan.

Vuosina 2022–2024 Lempäälässä oli käytössä osallistuvan budjetoinnin toimintamuoto Idearaha. Idearaha oli kuntalaisten ideoiden toteuttamiseen tarkoitettu määräraha, jolla toteutettiin kuntalaisäänestyksen suosituimmat ideat. Osallistuva budjetointi järjestettiin Lempäälässä kolme kertaa vuosina 2022, 2023 ja 2024.

Vuonna 2022 Idearahalla

- rakennettiin Kelhon koulun pihalle grillikatos
- toteutettiin viisi opastettua luontoretkeä yhdessä Lempäälän Seudun Samoojat ry:n kanssa
- järjestettiin yhteistyössä MLL:n Lempäälän paikallisyhdistyksen kanssa koululaisille välipalatarjoilun ja ohjattua tekemistä tarjoavat levähdyshetket Lempäälän pääkirjaston Marjapussi-tilassa
- toteutettiin kotipaikkamatkailua edistävä bussikiertue kylille Lempäälä-päivän yhteydessä.

Vuonna 2023 Idearahalla

- toteutettiin kukkiva kirsikkapuupuisto istuttamalla noin 30 kirsikkapuuta Maakalaan kanavan eteläpuoleiselle puistoalueelle. Puistoon asennettiin lisäksi penkkejä ja pöytäryhmä.
- perustettiin ulkokuntoilualue Kuljun Myllykoluun.

Vuonna 2024 Idearahalla

- rakennettiin päiväkotien piha-alueille uusia auringolta suojaavia katoksia ja istutettiin puita (Kuokkalankulma & Leikkiniitty, Lempainen & Pihlajamäki, Saturanta & Mansikkamäki/mutka).

Hyvinvointialuesiirtymässä 1.1.2023 perhetuvat siirtyivät hyvinvoinnin palvelualueelta kasvatuksen ja opetuksen palvelualueelle ja päivittyivät kohtaamispaikoiksi. Lempäälässä toimii kolme pikkulapsiperheiden kohtaamispaikkaa, joiden toiminnan tarkoituksena on edistää perheiden voimavaroja, sekä mahdollistaa lasten ja perheiden vertaistukea, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Kohtaamispaikkojen kävijämäärät ovat olleet kasvussa viimeiset kaksi vuotta. Koko perheelle avoimissa maksuttomissa perhepäivissä kävi lukuvuonna 2023–2024 lapsia 3085 ja aikuisia 2248.

Kohtaamispaikkojen 1–5-vuotiaille lapsille tarkoitetut Reppupäivä-ryhmät kaikissa kolmessa kohtaamispaikassa ovat täynnä. Reppupäivät ovat maksutonta lastenhoitopalvelua, jota järjestetään niille kohtaamispaikkatoiminnassa mukana oleville perheille, jotka eivät käytä varhaiskasvatuksen palveluja tai muita kerhoja. Kohtaamispaikkojen kävijämäärien kasvuun on vaikuttanut asiakaspalautteiden perusteella mm. perheiden lähiverkoston puute ja vanhemmuuden haasteet sekä kotihoidontuen kuntalisäpilotin myötä korostunut tarve arjen kohtaamisiin ja vertaistukeen.

Vuoden 2024 alussa Lempäälään perustettiin uusi nuortentila. Nuortentila Spotti on kuntaa läpileikkaava tila, jossa nuoria käy laajasti eri alueilta. Nuortentila on ollut ensimmäisenä toimintavuotenaan menestys. Spotin tilassa sijaitsee myös pelitila, jossa kasvatuksellista pelinuorisotyötä toteutetaan laadukkaasti. Kohtaamistyötä toteutetaan myös pelimaailmassa. Digitaaliset alustoilla tavoitetaan nuoria eri lähtökohdista ja tavoitetaan myös haavoittuvassa asemassa olevia nuoria entistä paremmin.

Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävä Harrastava koululainen -hanke on ollut uusi toimintamuoto kuluneella valtuustokaudella. Nuorisopalvelut koordinoivat Harrastamisen Suomen mallinmukaista toimintaa. Harrastava koululainen -toiminnassa järjestetään maksutonta, monipuolista ja mielekästä harrastuskerhotoimintaa kaikilla Lempäälän kouluilla, kaikille 1.–9.-luokkalaisille, oppilaiden toiveisiin perustuen. Etsivä harrastustoiminta on tärkeä osa Harrastava koululainen -hanketta. Etsivän harrastustoiminnan tavoitteena on auttaa sellaisia oppilaita löytämään itselleen mieleinen harrastus, keneltä sellainen

vielä puuttuu sekä ennaltaehkäistä yksinäisyyttä ja syrjäytymistä ja tukea perheiden arjen sujuvuutta. Etsivää harrastustoimintaa toteuttavat koulujen henkilökunta yhteistyössä toimintaa koordinoivan kouluyhteisöohjaajan kanssa.

Ikääntyneiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden kannalta oleellinen matalan kynnyksen toimintamuoto Lempäälässä on Pirkanmaan hyvinvointialueen tuottama Lähitori-toiminta. Lempäälän lähitori on kaikenikäisten kohtaamispaikka ja matalan kynnyksen palvelupiste. Lähitorilta saa henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta erityisesti ikääntyneiden ja vammaisten palveluihin sekä muihin arkea askarruttaviin kysymyksiin. Lempäälän lähitorilla voi osallistua ryhmätoimintaan, erilaisiin tapahtumiin ja tavata tuttuja. Lähitoritoiminnassa tehdään tiivistä yhteistyötä muun muassa Lempäälän kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kanssa.

Keskeisiä palveluita kaikkien lempääläisten osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa ovat kulttuuri- ja kirjastopalvelut. Vuonna 2022 72 % lempääläisistä asui alle kolmen kilometrin päässä lähimmästä kirjastosta. Paitsi Lempäälän kunnan alueen kulttuuripalveluiden tarjonta, myös Tampereen seutukunnan alueen kulttuuripalveluiden läheisyys edistää lempääläisten kulttuurihyvinvointia. Kulttuurihyvinvoinnin nykytilaa arvioivan TEA-viisarin pistemäärä Lempäälässä on valtuustokauden aikana noussut; pistemäärä oli vuonna 2021 66 ja vuonna 2023 74, asteikon ollessa 0–100 pistettä. Lempäälässä kehitettävää TEA-viisarin osa-alueilla arvioituna on erityisesti henkilöstöresursoinnissa sekä johdon ja luottamushenkilöiden sitouttamisessa. Vuosina 2021–2024 Lempäälän kunnan kulttuurihyvinvointiohjelma 2022–2026 on ohjannut kulttuurihyvinvointiin tähtäviä toimenpiteitä. Kulttuurihyvinvointiohjelman keskeiset toimenpiteet esitettynä oheisessa taulukossa (taulukko 18).

Lempäälän kunnan kulttuuripalvelut on järjestänyt vuosina 2023–2024 98 tapahtumaa, tapahtumien määrä tuplaantui vuonna 2024 vuodesta 2023 ja kävijämäärä kasvoi 60 %, vuonna 2024 tapahtumiin osallistui noin 25 300 ihmistä. Myös Kuokkalan museoraitin kävijämäärässä toteutui 69 %:n kasvu vuodesta 2023 vuoteen 2024. Uusia tapahtumakonsepteja kuluneella kaudella ovat olleet mm. Lempimusaa-tapahtuma 2024 (900 osallistujaa) Torijamit 2024 (190 osallistujaa), kirjaston kanssa toteutettu Vahva Suositus -tapahtumakonsepti (90 osallistujaa) sekä Ruudun takaa -tapahtuma (300 osallistujaa). Kulttuuripalvelujen saavutettavuutta on kehitetty muun muassa viestintää uudistamalla, kulttuurilähete- ja kulttuuriluotsitoimintaa käynnistämällä

sekä jalkautuvilla kulttuuripalveluilla. Kulttuurikierroksia yhteisöbussi Lempillä järjestettiin vuosina 2023–2024 yhteensä yhdeksän.

Lempäälän kunnan kirjastopalvelut edistävät asukkaiden yhtäläisiä mahdollisuuksia yleissivistykseen, tietojen ja taitojen hankintaan, kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, elämyksiin ja virkistykseen. Lempäälän uusi pääkirjasto avattiin vuonna 2021 ja vuonna 2023 otettiin käyttöön yhteisöbussi Lempi, joka toimii paitsi kirjastoautona, myös liikkuvien liikunta-, kulttuuri- ja nuorisopalvelujen alustana. Lainamäärät ovat olleet kasvussa koronapandemian jälkeen, vuonna 2024 Lempäälän kirjastoista lainattiin 20,32 lainaa/ asukas, kun vuonna 2021 vastaava luku oli 17,72 lainaa/asukas. Vuonna 2024 kokonaislainaus ylitti 500 000 lainan rajan. Vuonna 2024 kirjastoissa järjestettiin 88 kirjaston järjestämää ja 188 yhteistyökumppaneiden järjestämää tapahtumaa ja kirjaston järjestämiin tapahtumiin osallistui yhteensä 2200 henkeä. Vuonna otettiin käyttöön omatoimikirjastot, minkä myötä kirjastojen aukiolotunnit kasvoivat. Yhteisöbussi Lempin lainamäärissä tehtiin ennätys vuonna 2024, kun lainoja kirjattiin noin 40650 kappaletta.

Lempäälässä Pirkan opisto tarjoaa taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opintopolun kuvataiteessa ja musiikissa. Kuka tahansa kuntalainen voi osallistua kulttuuriaineiden laajaan kurssitoimintaan: instrumenttiopintoja, kuoroja, orkestereita, kuvataidetta, valokuvausta, teatteria ja ilmaisutaitoa, tanssia, kieliä ja kulttuuria. Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat opiston toiminnan ytimessä: samoista asioista kiinnostuneiden opiskelu- ja harrastusyhteisöön kuuluminen on tärkeä voimavara. Vuonna 2024 Pirkan opiston vapaan sivistystyön opetustunteja Lempäälässä oli 7119 ja taiteen perusopetuksen tunteja 5010.

Ikäryhmä	Keskeiset kulttuuri ja osallisuus teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024
Kaikki ikäryhmät	• Yhteisöjen talo -hanke • Kiinnity kuntaan -kärkihanke • Idearaha (osallistuva budjetointi) • Foorumitoiminta • Yhteisöavustukset • Yhdistystori Lempäälä-päivän yhteydessä 2023 ja 2024, Unelmien liikuntapäivän yhteydessä 2024

	• Yhteisöbussi otettiin kulttuurisisältöjen osalta käyttöön syksyllä 2023. Vuosien 2023–2024 aikana toteutettiin 9 kulttuuriaiheista kierrosta. • Kulttuuriluotsitoiminta • Uudet tapahtumakonseptit: ○ Lempimusaa-tapahtuma 2024 ○ Torijamit 2024 ○ Vahva suositus 2023–2024 ○ Ruudun takaa 2024 • Kulttuurihyvinvoinnin palvelutarjotin luotu Lempäälän kunnan nettisivuille
Lapset, nuoret ja lapsiperheet	• Kohtaamispaikat pikkulapsiperheille • Koulujen kulttuurikiertue syksyllä 2022 • Sitouttava kouluyhteisö -hanke • Lastenkulttuurilauantait yhteistyössä Kulttuurikeskus PiiPoon kanssa • Harrastava koululainen -hanke ja toimintamalli • Koululaisten fiiliskysely 2024 • Nuorisotila Spotti avautunut 2024 • Kulttuurilähete erityisen tuen lapsille
Työikäiset	• Työikäisten hyvinvointikyselyt 2023 ja 2024
Ikäihmiset	• Ikääntyneiden hyvinvointikysely 2023 • Kulttuurilähetetoiminta • 60+ kulttuuritoiminta yhteistyössä Kulttuurikeskus PiiPoon kanssa • Lähitori-yhteistyö

Taulukko 18. Keskeiset kulttuuri ja osallisuus teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024 ikäryhmittäin

3.5. Liikkumisen aktivointi

Liikkumisen aktivoinnin teema nivoutuu Lempäälän kuntastrategian painopisteeseen ”asennetta ja aktiivisuutta”. Vuosina 2021–2024 lempääläisiä on aktivoitu liikkumaan toteuttamalla Lempäälän kunnan liikkumisohjelmaan sekä kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmaan kirjattuja toimenpiteitä sekä suunniteltujen liikuntapaikkojen rakentamisen ja ulkoilureittien toiminnallisuuksien kehittämisen kautta. Liikunnan edistämisen nykytilaa arvioivan TEA-viisarin pistemäärä Lempäälässä on valtuustokauden aikana hivenen laskenut; pistemäärä oli vuonna 2022 86 ja vuonna 2024 77, asteikon ollessa 0–100 pistettä. Lempäälässä kehitettävää TEA-viisarin osa-alueilla arvioituna on erityisesti henkilöstöresursoinnissa. Lempäälässä toteutetaan liikkumisryhmiä ikääntyneille, painonhallintaa tarvitseville ja seuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille. Mahdollisuuksia TEA-viisariarvioinnin perusteella tulisi lisätä työttömille sekä opiskelun ulkopuolella oleville nuorille.²⁷

Lempäälän kunnan liikkumisohjelma 2022–2026 on ohjannut liikkumisen aktivointiin tähtääviä toimenpiteitä kuluneella kaudella. Liikkumisohjelman keskeiset toteutuneet toimenpiteet on esitetty oheisessa taulukossa (taulukko 19). Vuonna 2023 liikuntapalveluilla toteutettiin 42 eri ohjattua liikuntaryhmää ja vuonna 2024 44 ryhmää. Lisäksi vertaisohjaajien toteuttamia ryhmiä oli vuonna 2024 29. Yhteensä sekä ammattilaisten, että vertaisohjaajien ohjaamissa ryhmissä liikkui vuonna 2024 viikoittain noin 980 osallistujaa. Ohjattuja ryhmiä on toteutettu kaikille ikäryhmille, tarjonnassa painottuu ikääntyneille suunnatut ryhmät. Liikuntaneuvontaan osallistui vuonna 2024 61 lempääläistä. Liikuntapalveluiden toteuttamat yhteisöbussin liikuntakiertueet eri ikäryhmille aloitettiin vuonna 2023.

Lempäälässä koko väestö asuu enintään yhden kilometrin päässä lähivirkistysalueista.²⁸ Lähiluonto ja ulkoilumahdollisuudet nähdäänkin asukkaiden keskuudessa yhtenä tärkeimpänä

²⁷ [Liikkumisryhmät Lempäälässä, Terveystietojärjestelmä.](#)

²⁸ [Elinympäristön tietopalvelu Liiteri 19.3.2025, Suomen ympäristökeskus](#)

Lempäälän vahvuutena hyvinvoinnin edistämässä. Vuonna 2023 noin 89 % Lempäälän alakouluikäisistä asui enintään kahden kilometrin etäisyydellä ala-asteesta.²⁹

Liikuntapaikkoja on Lempäälässä tuhatta asukasta kohden seitsemän.³⁰ Liikuntapaikkoja on rakennettu paljon vuosina 2021–2024. Tekonurmikenttiä on rakennettu kolme. Halkolan liikuntapuisto valmistui 2024 ja siellä on monitoimikenttä, skeittipaikka, pump track -rata sekä ulkokuntoiluvälineet. Innilään toteutettiin Mestareiden metsä, Marjamäkeen Lempäälä-Areena ja Myllykoluun ulkokuntoilualue. Loppuvuonna 2024 Lempäälään valmistui Vesimaailma Louhi, jossa esteettömyys ja yhdenvertaisuus on otettu laajasti huomioon. Uimahalli-kylpylä on ensimmäinen uuden translain täyttävä kylpylä Suomessa. Näiden lisäksi on korjattu ja parannettu olemassa olevia lähiliikuntapaikkoja. Kruunusaaren kunnostus toteutettiin vuoden 2024 lopussa. Lisäksi Kuljun Asemakylään teetettiin vesipiste ja Lempoisissa uusittiin laiturit. Myös ulkokuntolaitteita on tuotettu.

Ikäihmisten liikkumisen edistämässä keskiössä ovat ikäihmisille lihasvoimaa ja tasapainoa kehittävät toimintamuodot; kuntosaliharjoittelu, tanssi, tuoli- ja ryhmäliikunnat. Vähän liikkuvia ikääntyviä lempääläisiä kannustetaan liikuntaneuvonnan, maksuttomien ja edullisten ryhmätoimintojen ja ulkoiluystävien avulla liikkeelle. Asiakkaiden löytymisessä tehdään yhteistyötä ikäihmisten asiakasohjaajien, terveydenhuollon, seurakunnan, palvelutalojen ja muiden 3. sektorin toimijoiden kanssa. Liikuntapaikkarakentamisessa pyritään huomioimaan eri ikäryhmät. Seniorineuvoston toiveet huomioitiin muun muassa Halkolan liikuntapuiston rakentamisessa. Alueelle tehtiin penkkilenkki, jonka varrella on myös ikäihmisille soveltuvia ulkokuntoilulaitteita. Lempäälän Voimaa vanhuuteen -mentorointihankkeessa vahvistettiin kotona asuville iäkkäille kohdennettujen liikuntapalvelujen hyviä käytäntöjä vuosina 2021–2023 sekä kehitettiin poikkihallinnollista yhteistyötä ikääntyneiden terveysliikunnan edistämässä, mistä Lempäälän Voimaa vanhuuteen yhteistyöryhmä sai Ikäinstituutin kunniakirjan.

²⁹ Elinympäristön tietopalvelu Liiteri 19.3.2025, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Digi- ja väestötietovirasto

³⁰ Liikuntapaikat: Lipas.fi Jyväskylän yliopisto, 19.3.2025

Pirkan opiston liikunta- ja tanssikurssien tarjonta Lempäälässä on monipuolista ja kattaa kurssitoimintaa senioreille, perheille, lapsille ja nuorille sekä työikäisille. Liikuntakursseja järjestetään eri puolilla kuntaa, mikä mahdollista lähiharrastamisen lähellä kotia.

Ikäryhmä	Keskeiset liikkumisen aktivointi teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024
Kaikki ikäryhmät	• Kuntoportaati 2021 • Birgitan polun kunnostus 2022 • Sääksjärven tekonurmikenttä uusittiin 2022 • Kanavan koulun ja keskuskentän tekonurmet 2022 • Tekojääkenttä Hakkariin/ tenniskentät 2023 • Hakkarin tekonurmikenttä 2023 • Lempäälä-areena 2024 • Halkolan liikuntapuisto 2024 • Vesimaailma Louhi avattu 2024 • Liikuntaneuvonnan palvelupolut kaikille ikäryhmille rakennettu • Yhteisöbussin liikuntakierret • Seurafoorumi kokoontui säännöllisesti • Kuntalaisille oli tarjolla monipuolisia liikuntapaikkoja, maksutonta liikuntaneuvontaa kaikille kohderyhmille, liikuntaryhmiä ja tapahtumia.
Lapset, nuoret ja lapsiperheet	• Varhaiskasvatuksessa toimivat liikuntajelpit • Harrastava koululainen -hanke ja toimintamalli • Siskonlinnan päiväkodin pihan liikunnallistaminen ja luonnon monimuotoisuuden kehittäminen • Lasten, nuorten ja perheiden liikkumisen edistämiseen palkattiin vuonna 2023 terveystuokkuanohjaaja, yhteistyö koulujen, nuorisopalveluiden, kouluterveydenhuollon sekä kohtaamispaikkojen kanssa käynnistynyt.

Työikäiset	- Järjestetty maksuttomia kehonkoostumusmittauksia sekä kestävyyskunnan testauspäiviä. - Kuntosaleilla järjestetty avoimien ovien iltoja. - Vietetty terveyden ja hyvinvoinnin päivää sekä unelmien liikuntapäivää.
Ikäihmiset	- Voimaa vanhuuteen -mentorointihanke 2021–2023, hankkeen hyvät käytännöt juurrutettu osaksi perustoimintaa. - Maksuton yleisten kuntosalien käyttömahdollisuus eläkeikäisille. - Vertaisohjaajatoiminta - Lähtori-yhteistyö

Taulukko 19. Keskeiset liikkumisen aktivointi teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024 ikäryhmittäin

3.6. Mielenterveys ja päihdeettömyys

Hyvinvointisuunnitelmakaudella tavoitteina oli vähentää päihdeongelmia ja edistää kuntalaisten mielenterveyttä kaikkien kunnan tehtäväalueiden yhteistyöllä. Lisäksi tavoitteena oli seurata säännöllisesti päihde- ja mielenterveyspalvelujen käyttöä ja kehittää konkreettisia tapoja mielen hyvinvoinnin lisäämiseksi osana kunnan eri palvelualueiden työtä. Hyvinvointialueuudistuksen myötä mielenterveys- ja päihdepalvelut siirtyivät hyvinvointialueen vastuulle. Kunnan tehtävänä on vuoden 2023 alusta lähtien ehkäisevä päihdetyö sekä mielen hyvinvoinnin tukeminen osana kunnan toimialaan kuuluvia palveluja ja muuta hyvinvoinnin edistämistä. Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jolla vähennetään päihteiden käyttöä ja päihteiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja.

Merkittävin osa ehkäisevästä päihdetyöstä tapahtuu osana kunnan peruspalveluja, joissa kohdataan asiakkaita, otetaan hyvinvointiin liittyvät asiat puheeksi ja järjestetään mielekästä hyvinvointia edistävää tekemistä, toimintaa tai tapahtumia. Lempäälän kunnan ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022–2025 on ohjannut ehkäisevän päihdetyön toimenpiteitä kuluneella kaudella. Ehkäisevän päihdetyön suunnitelman keskeiset toteutuneet toimenpiteet on esitetty oheisessa taulukossa (taulukko 20).

Ehkäisevä päihdetyö on yksi Pirkanmaan hyvinvointialueen ja kuntien yhdyspintatyön muodoista. Vuoden 2024 lopussa käynnistettiin Pirkanmaan hyvinvointialueen koordinoimana Pakka-toimintamallin toteutus. Pakka-toimintamalli on paikallisten alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn kehitetty menetelmä.

Kaikille lempääläisille 8.-luokkalaisille järjestetään vuosittain poikkihallinnollisella yhteistyöllä toteutettava Mun valinnat -tapahtuma, joka otettiin koronatauon jälkeen uudestaan käyttöön vuonna 2024. Mun valinnat -teemapäivä toteutettiin vuonna 2024 aiheilla: liikunta, mielenterveys, arvot, päihteet ja rikollisuus ja rentoutus. Lasten ja nuorten kumppanuustiimi on kehittänyt ja toteuttanut kuluvalle kaudella kaksi koko kunnan vanhempainiltaa kaikkien kunnan vanhempien vanhemmuuden tukemiseksi. Iltojen teemoina olivat sosiaalinen media ja turvallisuus sekä turvaa tuovat rajat. Vanhempainillat tavoittivat yhteensä noin 400 kuulijaa ja niitä on tarkoitus toteuttaa myös jatkossa kahdesti vuodessa.

Ehkäisevän päihdetyön osaamista ja yhteistyötä vahvistettiin vuosina 2022 ja 2023 toteutetuilla nuoria kohtaavien ammattilaisten ehkäisevän päihdetyön kahvit- verkostoitumistapaamisilla. Tapaamisissa tehtiin tunnetuksi eri tehtäväalueilla käytössä olevia ehkäisevän päihdetyön toimintamalleja ja käytäntöjä sekä vahvistettiin osaamista uusista nikotiinituotteista yhteistyössä Ehkäisevän päihdetyö EHYT ry:n kanssa.

Vuonna 2024 Lempäälässä otettiin käyttöön lasten ja nuorten turvallisuus -toimintamalli, joka mahdollistaa nopean tilannekuvan jakamisen ja riskeihin tarttumisen lasten ja nuorten arjen ympäristöissä. Toimintamalli kokoaa yhteen toimijoita nuorisopalveluista, opiskeluhuollosta, yläkouluilta ja kirjastopalveluista, toimintamallissa tehdään lisäksi tiivistä yhteistyötä poliisin, lastensuojelun sekä vanhempainyhdistysten kanssa.

Ikäihmisten kumppanuustiimi toteutti vuonna 2024 "Kun huoli herää" -palvelupolun selkeyttämään avun hakemista tilanteessa, jossa oma tai läheisen kotona selviytyminen huolestuttaa.

Pirkan opiston tarjonnassa on kursseja, jotka pureutuvat suoraan mielenterveyden edistämisen teemoihin, kuten Mieli ry:n kanssa järjestettävät Mielenterveyden ensiapu- kurssit. Suosittuja ovat myös kurssit, joilla opitaan rentoutumis- ja itsetuntemustaitoja. Mielenterveyttä kannatteleva ja päihteetöntä elämäntapaa tukeva vaikutus on millä tahansa mielekkäällä, yhteisöllisellä

oppimisella, oli sitten kyse keramiikasta, puukontaonnasta, teatteri-ilmaisusta, italian kielen ja kulttuurin opiskelusta tai tangon askelista.

Ikäryhmä	Keskeiset mielenterveys ja päihteettömyys teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024
Kaikki ikäryhmät	• Ehkäisevän päihdetyön teema liitetty osaksi hyvinvoinnin edistämisen rakennetta ja työryhmien vuosikelloja. • Päihdetilannekysely yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen kanssa 2024 • Pakka-toimintamallin käynnistetty yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen kanssa • Lempäälän kunnan Hyvinvointia elintavoilla –sivustolle luotu kaiken ikäisille soveltuva tietopaketti mielen hyvinvoinnista ja päihteettömyydestä
Lapset, nuoret ja lapsiperheet	• Huomaa hyvä -toimintamalli • Harrastava koululainen -hanke ja toimintamalli • Nuoria kohtaavien Ehkäisevän päihdetyön verkostoitumistilaisuudet toteutettu 2022–2023 • Saapas-toiminta • Mun valinnat -teemapäivät 8.- ja 9.-luokkalaisille • Yhdessä yhteisöllisesti -hankkeessa tuotettu yhteisöllisen opiskeluhuollon käsikirja • Koko kunnan vanhempainillat • Lasten ja nuorten turvallisuus -toimintamalli otettu käyttöön 2024 • Kirjaston työntekijöille on järjestetty syksyllä 2024 koulutus nuorten kohtaamiseen.
Ikäihmiset	• ”Kun huoli herää” -palvelupolku

Taulukko 20. Keskeiset mielenterveys ja päihteettömyys teemaan liittyvät toteutuneet toimenpiteet 2021–2024 ikäryhmittäin

4 Johtopäätökset Lempäälän kunnan vahvuuksista ja kehittämiskohteista

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2025 väestön terveys- ja hyvinvointikatsauksen mukaan suurin osa suomalaisista kokee elämänsä turvalliseksi ja on toiveikas tulevaisuuden suhteen. Kokemus hyvinvoinnista on kuitenkin monilta osin heikentynyt koko valtakunnan tasolla viime vuosina: tyytyväisyys elämään ja onnellisuuden kokemukset ovat vähentyneet.

Valtakunnalliset hyvinvointi-ilmiöt ovat varsin selkeästi tunnistettavissa myös lempääläisten arjessa, mikä ilmenee lempääläisten hyvinvointia kuvaavien indikaattoreiden, Lempäälän hyvinvointikyselyiden sekä hyvinvoinnin edistämisen yhteiskehittämistyöpajoissa kerättyjen arjen ilmiötietojen perusteella. Ammattilaiset nostavat esille asukkaiden huolet maailmantilanteesta, myös epävarmuus on lisääntynyt ja asukkaiden arkeen vaikuttaa heikentynyt taloustilanne.

Vaikka valtaosa lempääläisistä voi hyvin, useilla hyvinvoinnin osa-alueilla tunnistetaan polarisaatiota ja hyvinvointieroja. Tulevaisuuden epävarmuus, turvattomuuden kokemukset, yksinäisyys, merkityksettömyyden kokemukset ja mielen hyvinvoinnin haasteet ovat kaikkia ikäryhmiä koskettavia esiin nousevia hyvinvointihuolia. Myös liikkumattomuus ja yksipuolinen liikkuminen, kiire, levon ja palautumisen puute sekä nopeiden mielihyvän lähteiden hakeminen niin ravitsemuksen, ruutuajan kuin päihteidenkin suhteen ovat tunnistettuja hyvinvointiin liittyviä ilmiöitä Lempäälässä. Maksuttomien matalan kynnyksen ja ihmisten tukiverkostoja vahvistavien arjen palveluiden ja toimintojen tarve on kasvanut. Ajassa tunnutaan kaivattavan myös merkityksellisyyden kokemusten vahvistumista ja mahdollisuuksia yhdessä tekemiseen ja olemiseen. Koettua hyvinvointia edistetäänkin parhaiten varmistamalla turvallinen elinympäristö, riittävä toimeentulo, toimivat palvelut ja vahvat lähiyhteisöt yhdenvertaisesti kaikille.³¹

Toteutunutta hyvinvoinnin edistämistyötä voidaan arvioida vuoden 2023 alusta valtakunnallisesti käyttöön otetulla hyte-kertoimella. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtiosuuden lisäosa eli hyte-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtiosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Vuoden 2024

³¹ Kestilä & Karvonen ym. Ratkaisuja kestävästä yhteiskunnan rakentamiseen.

tiedoilla Lempäälän kunnalle maksettava valtionosuuden lisäosa on 555 500 euroa.

Valtuustokauden aikana Lempäälän kunnan saama valtionosuus on kasvanut yli 100 000 euroa.

Onnistunut ja vaikuttava hyvinvointityö edellyttää jatkossakin yhteistyötä yli palvelualue- ja organisaatorajojen niin arjessa palvelujen tasolla kuin johtamisessakin. Lempäälän kunnan hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteen on koettu kuluneella kaudella selkiyttäneen hyvinvointityön sisältöjä. Yhteistyörakenteen vahvuutena on nähty tiedon jakaminen organisaatorajat ylittävästi. Tulevassa hyvinvointisuunnitelmassa on syytä määritellä selkeät yhteisen hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämistyön tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ajankohtaisiin hyvinvointihuoliin Lempäälässä tartutaan. Lisäksi hyvinvointisuunnitelmaan tulee kirjata tulevan kauden tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia arvioivat mittarit sekä määritellä tavoitteiden toteutumista edellyttävät yhteistyön rakenteet, joissa kaikenikäisten lempääläisten ääni tulee kuuluviin ja joissa hyvinvointityön tavoitteellinen yhteistyö ja hyvinvointityön johtaminen mahdollistuvat sujuvasti.

5 Hyvinvointikertomuksen valmisteluprosessi ja päätöksenteko

Hyvinvointikertomus 2021–2024 on valmisteltu Lempäälän kunnan hyvinvoinnin edistämisen yhteistyörakenteessa, joka on esitelty luvussa 1.3. Valmisteluun ovat osallistuneet yhteisölautakunta, kunnan johtoryhmä, hyvinvointityöryhmä, ikäryhmittäiset kumppanuustiimit sekä vaikuttamistoimielimet. Kevään aikana on toteutettu kolme työpajaa ammattilaisille ja yhteistyökumppaneille, käsitelty hyvinvointikertomusta vaikuttamistoimielinten kokouksissa sekä järjestetty työpajoja asukkaille sekä järjestöille erilaisten tapahtumien yhteydessä. Lisäksi hyvinvointikertomuksen ja tulevan hyvinvointisuunnitelman sisältöjä käsiteltiin huhtikuussa järjestetyssä hyvinvointifoorumissa. Hyvinvointikertomusta 2021–2024 käsitellään toukokuussa 2025 yhteisölautakunnassa, kunnanhallituksessa sekä kunnanvaltuustossa.

Hyvinvointikertomuksen valmistelua on koordinoanut keväällä 2025 Lempäälän kunnan hyvinvointityöryhmä:

Jarkko Rikkilä, yhteisöjohtaja

Anna Mäkelä, hyvinvointisuunnittelija

Olli Alamäki, liikunta- ja nuorisopäällikkö

Liisa Belaid, ruokapalvelupäällikkö

Heli Halme, palvelupäällikkö, Tampereen seudun työllisyysalue

Mikko Kallionsivu, kirjastonhoitaja

Jussi Kolehmainen, nuorisotyön koordinaattori

Elina Laukkanen, ympäristöpäällikkö

Kiti Mäkinen, kulttuuripäällikkö

Hanna Ohtola, kaavoitusarkkitehti

Sanna Oikarinen, peruskoulun yläasteen rehtori

Rami Oksanen, järjestösuunnittelija

Tiina Pekkala, infrapäällikkö

Mirva Ritari, varhaiskasvatuspäällikkö

Tuija Ylä-Himanka, kehittämispäällikkö

Kiitos valmisteluun osallistuneille toimielimille, työryhmille ja lempääläisille yhteisestä työstä hyvinvointikertomuksen laatimisessa.

Kuva 5. Kuvakollaasi työpajatyöskentelystä keväällä 2025 ja työpajojen tuotoksia

Lähteet

Elinympäristön tietopalvelu Liiteri 19.3.2025, Suomen ympäristökeskus

Elinympäristön tietopalvelu Liiteri 19.3.2025, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Digi- ja väestötietovirasto

Hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit-THL

Eskola, J. & Lanki, T. (2019) Ilmastomuutos vaikuttaa globaalisti terveyteen. Duodecim 2019; 135:321–3

Hyvinvoinnin keskeisiä käsitteitä - THL

Hyvinvointikertomusten vähimmäistietosisältö - THL

Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) 2025. Ratkaisuja kestävän yhteiskunnan rakentamiseen. Väestön terveys ja hyvinvointikatsaus 2025. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Luettavissa: Ratkaisuja kestävän yhteiskunnan rakentamiseen

Karvonen, S., Kestilä, L. & Saikkonen, P. (2022) Suomalaisten hyvinvointi 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: Suomalaisten hyvinvointi 2022

Kautto & Metso (2008) Sosiaalinen kestävyys - uusi poliittinen horisontti.

Yhteiskuntapolitiikka 73(2008)4, 411–420. Luettavissa: Sosiaalinen kestävyys - uusi poliittinen horisontti

Kevyen liikenteen väylät Lempäälässä, Terveiden edistämisen vertailutietojärjestelmä Kuntalaki (410/2015)

Kuntaliitto, hyvinvointi-indikaattori

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021).

Lempäälän hyvinvointiraportti 2024: hyvinvointi-indikaattorit

Lempäälän kestävän kehityksen ekologiset mittarit

Lempäälän kunnan ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022–2025

Lempäälän kunnan energiatehokkuusraportti

Lempäälän kunnan ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma 2024

Lempäälän kunnan ilmastotiekartta

Lempäälän kunnan kulttuurihyvinvointiohjelma 2022–2026

Lempäälän kunnan liikkumisohjelma 2022–2026

Lempäälän kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma

Lempäälän luonnon monimuotoisuusohjelma 2024–2031

Lempäälän ympäristönsuojelun edistäminen, toimenpideohjelma 2023–2028

Liikkumisryhmät Lempäälässä, Terveiden edistämisen vertailutietojärjestelmä

Liikuntapaikat: Lipas.fi Jyväskylän yliopisto, 19.3.2025

Majlander, S., Kilpeläinen, K. & Tuunainen, S. (2022) Väestöryhmät, joiden tilanne heikkeni koronaepidemian aikana. Suomen kestävän kasvun ohjelma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpaperi 61/2022.

Niemi Sami (toim.) 2024. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät kunnissa.

Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Luettavissa: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät kunnissa | Kuntaliitto.fi

Osallisuuden edistäminen - THL

Osallisuuden edistämisen mallit - THL

Timonen, J., Nimelä, M., Hakko, H., Alakokkare, A. & Räsänen, S. (2022) Social leisure time activities as a mediating link between self-reported psychological symptoms in adolescence and psychiatric morbidity by young adulthood: the Northern Finland 1986 Birth Cohort study. Eur Child Adolesc Psychiatry 32, 2569–2580 (2023).